KARYS

1959

BIRŽELIS - LIEPA

— JUNE

1 9 5 9
Nr. 6 (1353)

KARYS

Redaktorius Zigmas Raulinaitis

Redaktoriaus pavaduotojas Stasys Butkus

Kalbinę dalį redaguoja Kazys Kepalas

Dailiosios literatūros dalį redaguoja Vincas Jonikas

Administratorius Leonas Bileris

*

Leidžia L. V. S. Ramovė New Yorko Skyrius

Atskirus skyrius redaguoja:
Balys Brazdžionis — Lietuviai Kariai Laisvajame Pasaulyje,
Justinas Liaukus — Karinės Žinios,
V. A. Mantautas — Tremties Trimitas
Kunigunda Kodatienė--Šauliė Tremtyje

TURINYS

Jonas Budrys, Klaipėdos sukilimo vadas ..... Viršelis
E. Šulaitis — A. Smetona apie kariuomenę 161
T. Daukantas — Modernaus karo archainė forma 162
Z. R. — Klaipėdos atvaduotojui Jonui Budriui 70 metų 165
J. Budrys — Klaipėdos miesto paėmimas 167
Dr. K. R. Jurgėla — 1650 m. Puškino pasiuntinybė 176
S. Butkus — Augino tėvas savanorį 183
Tremties Trimitas 185
Šaulė Tremtyje 186
P. Dirkis — Pirmas Lietuvos Partizanas 188
Karinės žinios 189
Veteranų Veikla 190

Bendradarbiai

K. Ališauskas, P. Alšėnas, J. Apyrubis, V. Augustinas, A. Balčiūnas, B. Balčiūnas, A. Bernotas, P. Bliumas, P. Būtėnas, E. Čekienė, P. Dirkis, S. Dirmantas, K. Jankūnas, V. K. Jonynas, J. Juodis, J. Almis Jūragis, Dr. K. Jurgėla, J. Kiaunė, Marių Žuvėdra, Nėlė Mazalaitė, J. Mikštas, J. Mikuckis, Vl. Mingėla, A. Novickis, T. Papartis, V. Perminas, P. Plechavičius, A. Reklaitis, M. Rėklaitis, V. Raulinaitis, J. Skardis, A. Sodaitis, Dr. V. Sruogienė, Mag. Hist. K. Stalšanas, J. Šarūnas, E. Šulaitis, V. Šventoraitis, J. Tumas, O. Urbonas, J. Vėgelis, V. Vilkutaitytė-Gedvilienė, B. Vrublevičius.

ATSTOVAI: Balys Brazdžionis, Chicago, Ill. Andrius Mart. Cieminis, Rochester, N. Y. Stasys Misiūnas, Omaha, Nebr. Jonas Citulis, Cleveland, Ohio. Vladas Rušas, Toronto, Canada. V. Šalkūnas, Australija. Morkus Šimkus, Baltimore, Md. Kazys Trečiokas, Newark, N. J.

PLATINTOJAI JUNGTINĖSE AMERIKOS VALSTYBĖSE:

Boston, Mass.—"Baltic Florists",
Brockton, Mass.—A. Mantautas,
Chicago, Ill.—J. Karvelis, "Marginiai", J. Memėnas, K. Rožanskas.
Cleveland, Ohio—V. Ročiūnas,
Detroit, Mich. — "Neringa", V. Perminas.
Grand Rapids, Mich.—J. Belinis,
Los Angeles, Calif.—V. Prižgintas,
Philadelphia, Pa.—A. Impulevičius,
Newark, N. J.—Kazys Trečiokos,
Rochester, N. Y.—P. Saladžius. A. Sabalis,
Waterbury, Conn.—V. Vaitkus.

KANADOJE:

Hamilton, Ont.—J. Pleinys, Z. Orvidas,
Toronto, Ont.—V. Aušrotas, A. Kuolas, V. Rušas, J. Smolskis;
Montreal, Que.—"Parish Library",

ANGLIJOJE:

J. Bružinskas, 46 Springcliffe, Bradford 8, Yorks.
"Dainora", 49 Thornton Ave. London, West 4, Great Britain.

AUSTRALIJOJE:

N. Butkūnas, 9 Cowper St., St. Kilda, Vic.
A. Kubilius, 131 Crozier Ave., Edwardstown, So. Australia.
P. Mažylis, 22 Aberdeen St., W. Geelong, Vic.

VENEZUELOJE:

Kun. A. Perkumas, SDB Seminario Salesiano Altamira, Caracas.

THE WARRIOR, magazine for the veterans, of Lithuanian descent and for Lithuanians in the wide world. Published monthly except July and August by "KARYS", 916 Willoughby Ave., Brooklyn 21, N. Y., U.S.A. Subscription $6.00 per year. Single copy 60 cents.
SECOND CLASS POSTAGE PAID AT BROOKLYN, N. Y.

KU biblioteka
093 00523532 4

Įsteigtas Lietuvoje 1919— Nepriklausomybės kovų— metais

KARYS

Atgaivintas Jungt. Amerikos Valstybėse 1950 metais

PASAULIO LIETUVIŲ KARIŲ - VETERANŲ MĖNESINIS ŽURNALAS

Nr. 6 (1353) BIRŽELIS - LIEPA - JUNE 1959

A. SMETONA APIE KARIUOMENĘ

EDVARDAS ŠULAITIS

Šiemet sueina 15 metų nuo pirmojo ir paskutiniojo Lietuvos prezidento Antano Smetonos mirties. Jis atsiskyrė su šiuo pasauliu 1944 m. sausio mėn. 9 d., išgyvenęs nepilnus 70 metų. Mirė ne savame krašte, bet J.A.Valstybėse, Clevelando mieste.

Savo gyvenimo metais prezidentas A. Smetona parašė nemaža straipsnių ir pasakė daug kalbų, kurių dalis buvo atspausdinta knygoje "Pasakyta — Parašyta". Tame rinkinyje tarp įvairiausių temų yra nemaža ir kariuomenę bei kareivius liečiančių straipsnių, kuriuose A. Smetona giliai įžvelgė į kariuomenės reikšmę nepriklausomai valstybei.

Šioje vietoje paduodame kai kurias ištraukas iš "Pasakyta — Parašyta" rinkinio. Tų ištraukų kai kurios mintys yra aktualios ir šiandien, besiruošiant nepriklausomojo gyvenimo laikotarpiui laisvame krašte, kur kariuomenės eilės vėl turės stovėti valstybės gynyboje.

*

Maža tesveria tautos teisė, jeigu jos neparemia tautos kalavijas. Šią tiesą suprato ir atjautė ne vien mūsų valdžia, bet ir plačioji lietuvių visuomenė. Tai matome iš to, kad valdžios balsan anuomet atsiliepė būrių būriai savanorių, su ginklu rankoje pasiryžusių ginti atgimstančią Tėvynę.

Kitas naujakūres valstybes, kaip štai Lenkiją, rūpestingai rėmė pasaulio galybės, laimėjusios karą, apsčiai aprūpino jas ginklais ir teikė joms visokių pašalpų. Lietuvos ne tik nešelpė anos galybės, bet dar grasė ginklų davimu jos priešams. Mat netikėjo, kad Lietuva gali išlikti nepriklausoma. Mes tikėjome, kadangi norėjome ir ryžomės būti nepriklausomi, ir tikėjimas neapvylė mūsų. Lietuviai įveikė visas kliūtis kelyje į nepriklausomybę: kad ir trukdomi kitų, jie susidarė savo kariuomenę. Dėl to mes galime šiandien pasakyti: ne svetimųjų dėka, o mes patys, savitai, įsteigėme savo ginklo pajėgą.

(Mūsų Kariuomenės Dešimtmetis)

*

Paminklas kariams, žuvusiems dėl savo krašto laisvės, yra tautos šventovė. Senieji ir jaunieji, didieji ir mažieji lanko jį maldingai susimąstę. Nežinomojo kareivio kapas, be vardo ir be pavardės, ir betgi lenkiamės jam, kaip lenkdavos graikai nežinomojo Dievo aukurui. Neregime, bet jaučiame ir tikime, kad yra visumos Kūrėjas, įkvėpęs žmogui gyvybę, ir kad yra idealusis kareivis, paaukojęs savo gyvybę Tėvynės laisvei. Toks aukuras ir toks kapas yra kilniausių idėjų simboliai, arba ženklai, mūsų giliai atjaučiami. Štai kodėl savieji ir svetimieji kloja vainikus prieš įsivaizduoto, bet tikrai esamo kareivio kapą.

(Kareivių paminklas — tautos šventovė)

*

Ir vis dėlto nestinga mūsiškių tarpe nusiminusių, vedančių nusiminiman ir kitus. Dabar Lietuva palikusi viena, be draugų ir be prietelių. Baisu, kad nepražūtų! O kada gi ji buvo ne viena? Kas buvo kada jos draugai ir prieteliai? Kariai-savanoriai gerai atsimena, kad nei kaimynai nei kitas kas jiems nėjo talkon ginti mūsų Tėvynės. Patys gynėmės, patys vertėmės ir savo laisvę saugojome. Verčiami nuolat bu-

MODERNAUS KARO ARCHAINĖ FORMA

T. DAUKANTAS

Žmogus savo prigimtimi pasilieka tas pats nuo pasaulio pradžios iki mūsų dienų. Todėl kaip bebūtų pažangi technika, kaip materialinės priemonės, žmogaus išrastos ir vartojamos, beįvairėtų, vis tiek savo pagrinduose jo veiklos būdai priklauso nuo jo prigimties. Priėję nagrinėti modernaus karo formas, privalome įžvelgti į tai, ką jie vartoja iš jo turėtų senų seniausių priemonių. Tuoj įsitikinsim, jog dažnai pasitaiko, kad seniausių priemonių ir būdų vartojimas tinkamose sąlygose neša pasisekimą, kurio negalėtum pasiekti be jų. Archaiškos formos išraiška yra partizaninis karas.

Partizaninio karo apraiška. Partizaninis karas nėra naujas dalykas. Todėl tarptautinės teisės tvarkytojai jau XIX amž. sutvarkę karinius įstatus bei papročius, buvo numatę priešo užimtų sričių civiliniams gyventojams teisę imtis ginklo savo laisvei ginti.

Karų istorija XIX ir XX amž. rodo daug pavyzdžių iš partizanų karo praktikos. Ispanai ir rusai prieš Napoleoną, balkanų tautos prieš turkus, Sacharos arabai prieš italus, būrai Pietų Afrikoje prieš anglus, rifkabilai prieš ispanus ir prancūzus. Dar paminėsim Indoneziją, Indokiniją, Alžyrą ir dar bus nevisi pavyzdžiai. Įsidėmėtina, jog daug kur partizanai laimėjo, nors jų technikinės priemonės buvo be abejo žymiai menkesnės, negu jų priešų, dažniausiai okupantų. Man visiškai buvo nesuprantama, kodėl Nepriklausomoj Lietuvoj buvo taip griežtai draudžiama ne tik tokiam karui ruoštis, bet net kalbėti apie jį. Kai drįsau Petrėno leidžiamame laikrašty siūlyti pasiruošti veikti priešo okupuotame krašte (1936 m.) straipsnyje "Jei kiltų karas", laikraštis buvo uždarytas. Toks neapdairumas, nepramatomumas vėliau lietuviams atsiėjo daug kraujo. Todėl nors dabar norėčiau plačiau šiuo reikalu išsitarti, tuo labiau, jog vėl matau: kai bolševikai ruošiasi (po atominių bombų susirėmimo) primityviškiausiam karui, amerikiečiai mano apsiginsią tik viena technikos persvara. Tai didelė ir daug aukų reikalaujanti klaida! (Karys XII. 1958). Jau 1930 metais straipsny "Karas einąs" (atspausdintame "Tėvų Žemėje" tik 1935 m.) įspėjau, jog karą laimės lengviau, neužmiršęs basas vaikščioti. Modernus karas reikalauja daug medžiaginių aukų. Kai užsitęstų, reikės imtis paprasčiausių ir primityviškiausių priemonių. *Kas tam bus pasiruošęs, tas laimės!*

Partizanams atsirasti sąlygos ir jų veikimo sritys. 1. Agresorius, užpuolėjas, dažniausia su nukariavimo tikslu ateina smaugti, tuo šaukte šaukdamas priešintis jo veiksmams. Gyvento-

---

dėti, lietuviai patys augo savo pajėga. Kad dabartinė Lietuvos linkmė yra tikra, tai rodo ir kiti kraštai, juk ar tik ne viena Čekoslovakija beliko Europos viduryje su liberaline valdžia; kitur ji virto tokia, kokia tautos būdui tinka. Visur krašto vadovybė šiuo metu privalo būti stipri, visur vyrauja tautiška linkmė. Kare senoviškam liberalizmui ne vieta.

(Žodis ir veiksmas)

*

Gerbdami praeitį, turime ir ką nauja į ją pridėti: tik taip auga ir stiprėja mūsų krašto nepriklausomybė. Kaip medis, kada jo viena kita peraugta šaka nudžiūsta ir nauja atauga iš to paties kamieno, nesiliauja buvęs medis, o tik parodo savo sveiką ūgį, taip ir tauta, atgyvenusi vieną kitą savo tvarkos laipsnį ir pakeitusi jį nauju laipsniu, pareiškia savo gajumą ir savo stiprėjimą. Taip mes nuolatos privalome kurti ir kurti Lietuvą. Kiekviena mūsų karta privalo stiprinti jos rūmą, dėdama jam vainiką po vainiko, kad galų gale jo bokštą išvystų visas pasaulis.

Nepriklausomybės laidas yra ginklo pajėga, kariuomenė. Ji visuomet turi būti tokio stiprumo, kad kiekvieną valandą galėtų atsispirti tautos priešams. Kariai yra valstybės sargai, kuriem yra įtikėta jos laisvė. Štai koks prakilnus karių pašaukimas!

(Ginklo pajėga — nepriklausomybės laidas)

*

Kariuomenės pareiga stovėti valstybės sargyboje. Kol ji vieninga ir drausminga, tol Lietuva neįveikiama. Šią tiesą rodo pirmieji mūsų laisvės metai, kada mūsų kariams teko stoti kovon su bolševikais, bermontininkais ir kitais mūsų tautos priešais. Nesulaužoma lietuvio kareivio valia ir jo drausmė apgynė besikuriančią Lietuvą.

(Drausmė ir susiklausymas)

jų tarpe atsiranda neapykanta, okupanto žiaurumų vis daugiau žadinama. 2. Genocidas, Vernichtung-Schlacht, išnaikinimo kova, t. y. okupanto noras visiškai išnaikinti gyventojus, juos iškeldinti, jų kraštą kolonizuoti savais, nieko nepalieka gyventojams-čiabūviams rinktis: arba pasyviai pasiduoti naikinimui, arba priešintis ir pastaruoju atveju, arba žūti, kas vistiek įvyktų pirmuoju atveju, arba laimėti, jei sąlygos leis. Pavyzdžiai: rusai 1941-43 m. ir prancūzai 1942-44 m. 3. Tautinis gyventojų susipratimas. Lietuviai "lenkmečių" laikais buvo visai nepanašūs į mūsų laikų lietuvius. Indonezai 1896 ir 1946 m. visai skirtingi. Olandai padarė didžiulę klaidą, juos traktuodami vienodai. Suklydo ir pralaimėjo. Istorinių procesų negalima atsukti atgal. Tautinis susipratimas krašte dažnai būdavo kapais okupantų sumanymams. Tai matėme Lietuvoj su rusais ir su vokiečiais. Anglai, patyrę politikai, praeity atlaikė daug partizaninių kovų, kurias kartais net pralaimėdavo, kaip pav. šiaurės Afrikoje XVIII amž. ir Palestinoje XX-me. Iš klaidų daugiau pasimokoma, negu iš pasisekimų. Britai suvokė savo naujoje istorijoje partizanų karo pavojų ir masinio gyventojų-čiabuvių pasipriešinimo galią. Jie po būrų karo stengdavosi geruoju susitarti su vietiniais, dažnai remdamiesi net gyventojų dalimi. Vokiečiai šito visiškai nepaisė. Rusai savo prigimtimi ir istorine tradicija irgi visiškai nenusimano šioj srity. Jų, įvairių tautų konglomerato valstybė yra "sprogstantis katilas". Jiems, kaip 1941 m. pavyzdys įrodė, yra didelis pavojus nuo partizaninio karo būsimo karo atveju. Amerikiečių politikai, rodos, nesupranta šitokio bolševikams pavojaus ir remia Rusijos (Didžrusių) valstybės nedalomumą (Mr. Kennan ir kiti). Jie atmeta savo natūralių sąjungininkų mases ir padeda savo aršiausiems priešams — konkurentams.

Partizanų veikimo sritys apsiriboja tik savo krašte. "Partizanai nėra eksportuojama prekė" — pasakė autoriui "partizanas Jonas", buvęs mano klausytojas universitete, paklaustas, ar partizanai (raudonieji) ketintų trauktis į Rytprūsius, kai priartėtų frontas. "Jų negalima siųsti svetur, jie yra pajėgūs tik glaudžiame kontakte su vietiniais gyventojais. Vietinis yra didžiausia partizano atrama" — pridūrė. (Pasikalbėjimas vyko 1944 m. liepos mėn. Dzūkijos miškuose). Partizanų šaknys, jų papildymai, maistas gaunami iš vietinių gyventojų ir atsiranda iš gyventojų pritarimo. Gyventojai kenčia nuo okupacijos, okupanto priespaudos ir kankinimų. Jie yra stumte stumiami į glaudesnį kontaktą su partizanais. Tai turėtų suprasti ir tinkamai įvertinti kiekvienas sumanus politikas. Iš svetur gali būti tik instruktoriai ir sąjungininkų ad hoc priemaišos, bet vyrauti turi vietiniai (iš jų turi būti vadai). Atvirkščiai gyventojams darytųsi sunkiau atskirti partizanų vadą nuo nekenčiamo okupanto, kuris yra svetimas ir priešas. Tai gerai suprato bolševikai, net keitę reikalui esant vardus (pav. partizanų vyriausias vadas Pietų Lietuvoje ir Gudijoj buvo rusas, bet vardą buvo turėjęs "Margis"). Prieinam partizanų organizacijos pavyzdį.

Partizanų organizavimo pavyzdys. Imu pavyzdžiu organizavimą, kurį stebėjau pats. Rusuose partizanų veikla augo spontaniškai, savanoriškai, iš vokiečių daromų klaidų. Centro valdžia Maskvoje, veikiai pastebėjusi reiškinį, panaudojo istorines tradicijas iš XVII-XIX amž. iš kovų prieš lenkus, švedus bei prancūzus ir kuo skubiau sudarė kontaktą su veikiančiais miškuose ir ypač ten gyvenančiais okupacijos prislėgtais gyventojais, skatindama juos priešintis. Pradžioje bolševikai (pergale tikri) buvo nepasiruošę ir darė klaidų. Bet ilgainiui, tą reikėtų pripažinti, nors tai būtų ir nemalonu, meistriškai ir sumaniai organizavo paruošiamuosius kursus (Maskvos apylinkėse — žiūr. Granovskio atsiminimus), kuriuose buvo ruošiami instruktoriai, vadovai, propagandistai ir veikėjai. Planavimai vyko glaudžiam kontakte per patį partizanų veiklos išsiplėtimą. Tokiu būdu ilgainiui tai tapo tikru vadovavimu, o ne užpakalyje vilkimusi, kaip deja dažnai pasitaiko. Yra iš ko pasimokyti. Tai buvo priežastys, kad valdžios autoritetas, smarkiai kritęs 1941 metais dėl skandalingo nepramatymo katastrofos, vėl ėmė stiprėti, nugalėdamas tolimą atstumą ir kitas kliūtis. Tuo pat laiku, tuomet dar nugalėtojų aureolėje vokiečių pozicija psichologiškai pradėjo smukti (o organizacija ir technikinis pasiruošimas buvo puikūs — viena technika nėra pakankama priemonė, net moderniame kare). Gyventojų kintąs nusistatymas ėjo karo įvykių priešaky. Vokiečiai dar pirmyn žygiavo, o pralaimėjimo debesys jau kėlėsi danguje ir dangus smarkiai niaukėsi vokiečių pusėje jų nenaudai.

1944-45 m. Granovskiui (vienam iš tų kursų klausytojų) pavyko organizuoti Karpatuose, Slovakijoje partizanišką sukilimą (jis gavo padirbtus dokumentus, tariamai esąs gimęs slovakas). Kitu pavyzdžiu imu iš rusų instrukcijų patarimą, kaip išsilaikyti ankstyvame pavasary miškuose, kuomet dar nėra prinokusių uogų! "Pušų nauji daigai tinka maistui". Norėdamas pramokti iš tokios gyvenimo prakti-

kos vs arčiau ir arčiau stebėjau pasitaikančius partizanus.

Buvo pradžioje dviejų rūšių grupės: mažoji — iš 15-40 žmonių būrio ir masinė — iš kelių šimtų. Pastaroji dažnai savo sąstate turėdavo įvairiausio plauko žmonių: savanorių, pabėgusių nuo persekiojimo, kariuomenės dezertyrų. Kartais net jų būta įvairių tautybių, bet ne iš vokiečių, ne iš okupantų. Grupės susižinodavo tik per patikėtinius — ryšininkus. Masė nei gyventojai nežinodavo mažosios grupės (vadovavimo) būstinės.

Didžiųjų grupių organizavime bolševikai padarė pradžioje klaidą. Pamatę be vargo, mažu triūsiu lengvai pavykusią infiltraciją, vykstančią patogiai užšalusiom upėm, apsvaigo nuo džiaugsmo ir panorėjo "sukurti antrąjį vokiečiam frontą" jų užnugaryje: į partizanus buvo įlieta daug raudonųjų karių (vadinas, nevietinių). Iš jų buvo organizuojami didieji centrai, vadinami "krasnyje goroda" — raudonieji miestai, Gudijoj ir Rytų Lietuvoje. Vienas toks buvo prie Kazėnų, kitas Pastovių-Svyrių srity. Išaugę iki 8,000 vyrų, "Goroda" būdavo įtvirtinti bunkeriais (blindažais) betonuotom pozicijom, kulkosvaidžių lizdais su municijos sandėliais. Tokiems "miestams" nepavyko suvaidinti lemiamo vaidmens, kai jie bandė administruoti aplinkinį kraštą. (Buvo atsitikimų kai reikėdavo, siunčiant į tokią sritį mūsų žmogų iš Vilnijai Remti Komiteto, gauti net du leidimus: vieną iš vokiečių įstaigos Vilniuje, antrą — iš vietinio partizanų štabo!). Ilgainiui, vokiečiai pastebėję tokį "gorodą", išsiųsdavo naikinimo ekspediciją — ir galas su "gorodu". Buvo prieita prie judriųjų masinių, tik reikalui kilus, surinktų krūvon partizanų būrių, galėjusių miškuose susirinkti ir veikti. Judrieji partizanų sambūriai, kurių gyventojai neišduodavo, turėjo pasisekimą ir vėliau, daug prisidėję prie vokiečių katastrofos per pastarųjų pasitraukimą. Būriai, įsimaišydami gyventojų tarpe, išsiskleisdavo lengvai, pavojų pastebėję. Čia dar daug padėjo rusų gudriai sugalvotos nerusų gyventojų, vokiečių persekiojamų, globojimas.

Santykiai su čiabūviais. Judrieji partizanų būriai buvo daugiau pajėgūs vokiečių daliniams panikos įvaryti. Jie pavojuje įsiterpdavo tarp gyventojų, savo gurguole įsimaišę su gyventojų pav. į turgų arba į atlaidus keliaujančiais vežimais. Jie buvo "nesugaunamos šmėklos", pasprukdavo net iš apsupimo. (Nočios, Pelėsos miškai, garsi Rudnios "pūsčia" — giria, Užubaliai). Kiek sunkiai buvo pastebimas partizanų judėjimas, mačiau iš tokio fakto: 1944 m. pavasarį pro Dzūkiją buvo prasitraukę 5,000-8,000 partizanų. (Žinios patikrintos mano kiek iš partizanų, tiek iš vokiečių šaltinių, kas dėl skaičiaus). Gyvenau pačiam judėjimo — žygio centre Merkinėje, ir iš jo teko pastebėti vos 10 proc. Kiti praslinko man visiškai "nejučiomis", nors turėjau daug pažinčių tarp gyventojų ir taip pat iš pačių partizanų. Šioje srityje, per visą laiką, buvo tik viena lietuviška auka, ir daug gyvybių buvo išsaugota. Kovos metu pasyvumas, neutralitetas — pražūtis. Veikla gi — gal pražūtis, bet labai dažnai — laimėjimas ir tai su mažomis aukomis. Deja, dar negaliu tuo tarpu minėti kai kurių vietovių ir pavardžių. Antras pavyzdys: iš Augustavo miškų 1944 m. liepos mėn. 17-20 d. Mes traukiam Lietuvon pusantro šimto vyrų, viena moteris-didvyrė, Čiurlionytė su dviem vaikais. Galima sakyti — viena virtinė, šalia plento. Slinkom per karo veiksmų zoną ir niekas mūsų nepastebėjo, nestabdė. Bėgome ir atbėgome į Suvalkus, laimingai išslinkę iš mūšio lauko! Sprukome partizaniškai sau norima kryptimi. Suvalkuose atsidūrėm vokiečių dar valdomoj srityj ir privalėjome išsisklaidyti, toliau negalėjom laikytis krūvoje. (Taip ir partizanų būriai daro). Partizanams dažnai netinka burtis, reikia išsiskleisti, ypač kai gyventojai svetimi. (Mums Suvalkijoje buvo priešingi "repatriantai", norėję būti ir už pačius vokiečius aršesni). Partizanų veikla nėra nuolatinė. Ji yra kiek panaši į oro bombardavimus — pasireiškia ir išnyksta iki naujos progos pasireikšti.

Partizanų taktika ir kovos. Mažosios partizanų grupės veikdavo bendrai su didžiomis tik didelio ir staigaus pavojaus metu. Tokiu atveju mažoji įsiliedavo į didžiąją. Mažoji grupė susidėdavo iš instruktorių, atvykusių oro keliu — desantininkų (taip jie buvo vadinami). Ji ypač saugodavosi pasirodyti atveju, kai didžioji būdavo sudaryta iš nerusų tautybės. Vienas toks desantas smarkiai mane tikrino netoli prof. Krėvės Mickevičiaus tėviškės. Grupei iš nerusų tautybės, silpniau instruktuotų buvo duodami lengvesni, mažesni uždaviniai. Ji buvo "pririšta" prie savo veikimo srities. Tik "išėję mokslus" ir patikimi gaudavo uždavinį persikelti, pakeisti veikimo sritį. Didžioji grupė buvo kietai surišta su vietiniais gyventojais ir jiems pažįstama. Ji buvo sava. Merkinės grupė 1944 m. birželio mėn. paaukojusi per mane 40 kg. sviesto Proveniškių politiniams kaliniams, įrodo tamprių ryšių su vietiniais pavyzdį. Už tat didžioji grupė dažnai ir laiku gaudavo iš vietinių žinių apie priešo ekspedicijas ir apie jo planus.

KLAIPĖDOS ATVADUOTOJUI JONUI BUDRIUI 70 METŲ

Stovėdama ant Europos istorinio kelio jungiančio jos vakarus su rytais, Lietuva, nuo istorinių laikų pradžios, turėjo kietai kovoti dėl išlikimo. Energingų ir sumanių vadų vedama, ilgus šimtmečius ji sugebėjo savo valią primesti plačiom rytinės Europos sritims. Tačiau kaip ir kitos didžiosios tautos, taip ir lietuvių tauta išgyveno savo augščiausio politinio iškilimo ir žemiausio kritimo laikus.

1918 m. įvykęs Lietuvos prisikėlimas parodė, kad ir neskaitlingos tautos nepaprastą gajumą. Įgijusi nepriklausomybę Lietuva įrodė savo gajumą, o per trumpą laisvės laikotarpį dar ir savo nepaprastą kūrybingumą ir gyvybingumą. Šitas energingas gyvybingumas ryškiausiai sušvito 1923 metais, kai mūsų maža ir jauna valstybė atgavo panemunės kraštą, vokiečių nelaisvės sukaustytą ištisus 700 metų.

Šitą nepaprastai didelės vertės žygį, grąžinusį Lietuvai ne tik gabalą žemaičių žemės,

Generalinis Konsulas Jonas Budrys ir jo bendrininkas Klaipėdos sukilime, Erdmonas Simonaitis, po daugelio metų susitinka New Yorke

Nuotr. V. Maželio

Mažoji grupė palaikydavo ryšius su svarbiausiais "tiekėjais" anapus fronto. Ji prisilaikydavo arti ežerų, lėktuvams keliarodžio — orientyro. Jos pareiga buvo instruktuoti partizanų mases, evakuoti oro keliu sunkiai sužeistuosius, šituos partizanų sunkiausius ir pavojingiausius (nes įrodančius) dalyvius. Ji gaudavo direktyvų ir siųsdavo pranešimus centrui, ypač buveinės pakeitimo atvejais, pav. masinis perkeldinimas iš Rūdnios girios į Augustavo miškus.

Raudonieji "miestai" jau 1943 metais nukentėjo ir išnyko. Greta kitų pavyzdžių paminėsiu "ryšininkų" vaidmenį. Gimnazijoj pertrauka. Kieme susibūrę mokiniai "atakuoja" mokytoją įvairiais klausimais. Netoli, šioj viešoj vietoj, be abejo buvo "įtartinų asmenų", simpatizuojančių arba atsidavusių okupantui. Ryšininkė, moteriškė, triukšmo metu, prisiartina ir kalbasi "slaptai" apie skiriamą pasimatymą! Pasikalbėjimo niekas negalėjo pilnai suprasti ir niekam negalėjo ateiti į galvą, kad kalbama "slaptai viešumoje". Sumanumas ir drąsa lydi pasisekimą.

Jau 1941 m. pabaigoje ispanai iš Mėlynosios Divizijos pagarbiai kalbėjo autoriui apie partizanų sąmoningą veiklą. Jiems jau tuomet partizanai buvo baisesni už raudonuosius karius, o ispanai gi įpratę prie partizanų veikimo dar iš Maroko. Partizanų buvimas veikia pačių gyventojų laikyseną, griaudamas okupanto autoritetą (jis gi nesugeba, visų matymu nesugeba). Vitebsko miestas, pusės milijono gyventojų vietovė, beveik visiškai buvo vokiečių evakuotas. Jame pasiliko vos keli tūkstančiai gyventojų. Tuo tarpu gretimoj apylinkėj, kur veikė partizanai, vokiečiams mažai ką avyko sugauti ir išvežti darbams. Keli šimtai partizanų, susitelkę prie Gelovinės ežero, už Šarūno kalno, neleido vokiečiams išvežti iškirstą mišką ir tuo kirtimu, miško medžiaga sušelpė ūkininkus troboms statyti (Aš ten buvau ir mačiau).

Ką įrodo karo vadui partizaninis karas? Šalies okupacija yra pati sunkiausioji karo operacija. Tačiau kai krašto gyventojai toje srityje yra nevaldančios tautos ir trokšta išsilaisvinimo, reikėtų bandyti juos patraukti savo pusėn. Tokiu atveju okupacijos sąlygos gali gražiai palengvėti okupuojančiam. Sunkesnis uždavinys būtų mišriose srityse. Iš Rusijos istorijos patyrimų mokomės, jog užimančiai kraštą kariuomenei pavojinga artėti prie Maskvos arčiau, kaip 400-500 km. spinduliu, kur kompaktiškai gyvena rusai (velykorosy). Tai yra pritaikomoji strategija, kurią reikėtų skyrium pagvildenti.

Po Vyčio Kryžiaus įteikimo Jonui Budriui. Sėdi iš k. į d.: gen. P. Plechavičius, plk. Plechavičius, A. Valdemaras, J. Budrys, plk. J. Petruitis, plk. K. Tallat-Kelpša. Stovi: antras iš deš. kpt. S. Raštikis, šeštas — plk. M. Rėklaitis

bet, svarbiausia, atidariusi jai duris pro Nemuno žiotis į Baltijos jūrą ir į visą pasaulį, atliko didvyriai, pasiryžėliai, kurie Lietuvos istoriją puošia lyg koki brangakmenys karališką vainiką.

Tų didvyrių priekyje stovi stambaus ūgio ir milžino dvasios Jonas Budrys, vyriausias Klaipėdos sukilėlių vadas, kurio 70 metų amžiaus sukaktį šiais metais švenčiame.

Lietuviai jaunuoliai tikriausiai tebesvajoja, kaip gražu ir romantiška būtų gyventi Kęstučio, Algirdo ar Vytauto didvyrių laikais, savo akimis matyti tikruosius Lietuvos didvyrius ir karžygius. Šiandien jie gali savo akims žvelgti į tolygų karžygį, lyg jis būtų iš romantiškų istorijos puslapių nužengęs į šių dienų pilkąją realybę. Jono Budrio atliktas žygis žiba šviesiai greta didžiųjų žygdarbių, įvykdytų Lietuvos istorijos bėgyje.

Kalbant apie Klaipėdos krašto atvadavimą, nenoromis kyla mintis, kad rašytojas Balys Gražulis teisingai kelia klausimą, ar mes ne per daug garbiname žuvusius didvyrius, dažnai žuvusius dar nepasiekus tikslo, o tinkamai nepagerbiam tų didvyrių, kurie, nors ir pergalės laurais pasipuošia, bet lieka gyvi.

Jonas Budrys gimė 1889 m. gegužės 10 d. Kaune. Savo karinę karjerą jis pradėjo 1910 metais atitarnaudamas rusų kariuomenėje, iš kurios pirman karininko laipsnin pakeltas, išėjo atsargon. Kilus Didžiajam karui, 1914 metais, J. Budrys mobilizuojamas ir skiriamas į kontržvalgybos kursus prie 5 armijos. 1915 m. jis siunčiamas į frontą prieš vokiečius 19 korpo prieššvalgybinio dalinio vadu. Jo veiklos baras — Lietuvos ir Latvijos teritorijose, tarp Kauno ir Alūkštės. Čia jis veikia iki 1917 m., kai revoliucija sukrečia Rusijos kariuomenę. Tais pat metais jis sunčiamas į Tolimuosius Rytus į Amūro sritį, kur gauna eiti kontržvalgybos viršininko pareigas kazokų armijoje esaulo (majoro) laipsniu ir brigados vado teisėmis.

Sibire J. Budrys išbūna iki karo galo, ir tik 1921 m. jam pavyksta, per Tolimųjų Rytų uostus, Hong Kongą, Indiją, Vidužemio jūrą, pro Marselį grįžti į savo gimtąjį kraštą tik ką prisikėlusį nepriklausomam gyvenimui.

Jo patyrimo žmonių tais laikais Lietuvai

KLAIPĖDOS MIESTO PAĖMIMAS

JONAS BUDRYS

1. ARTINAMĖS PRIE KLAIPĖDOS MIESTO

1923 m. sausio 12 d. jau temstant prisiartinome prie Klaipėdos. Mūsų raitieji savanoriai, Labučio vadovaujami, jojo pirmieji. Nuo Kruken-Gerge kaimo kalnelio jie išvydo miestą. Ir nedidelis 20 raitelių būrys nesusilaikė — leidosi pirmyn, bandydami miesto gynėjus. Ilgai neteko laukti — pasigirdo šautuvų šūviai, kiek vėliau sutarškėjo kulkosvaidžiai. Mūsų raiteliai neskubėdami pasuko į dešinę ir, padarę ratą, grįžo. Šaudymas iš miesto pusės tęsėsi dar 10-15 min., buvo nerviškas ir gynėjams beprasmis. Už tat mums padėjo susiorientuoti. Kulkosvaidžių ugnis ėjo iš kelių dvarų: Goetzefen, Althof, Smeltės priemiesčio ir fanieros fabriko ties Dangės upe. Mūsų uždavinys buvo: atsiekti tikslą su kuo mažiau aukų tiek sau, tiek priešingai pusei. Nenoriu net vadinti kitos pusės priešu. Ką gi kalti tie prancūzų kariai, patekusieji į Klaipėdą? Kokie jų tėvynės interesai buvo čia paliesti? Žinoma, jie — kariai ir, kol negaus kito įsakymo, ginsis. Tad aš ir norėjau užtęsti laiką. Jau anksčiau pasitariau su nusimanančiais politikoje — jų tai patarimas ir buvo: apgulkite Klaipėdą, duokite laiko susižinoti signatarų valstybėms tarp savęs, gal jie patys sukilimo akivaizdoje nepanorės dar daugiau komplikuoti padėties. Ir man pačiam atrodė, kad nereikia pažeisti didelės valstybės garbės, nes tuo gali būti pastatyta į pavojų ir visos Lietuvos egzistencija — Lenkijai galėjo būti duotas sutikimas įmaršuoti į Lietuvą.

Žygiavome visą dieną. Žmonės buvo ne tik pavargę nuo žygio, bet sušalę ir nedavalgę. Liepiau sustoti. Kruken-Gerge farmoje įkūriau savo štabą. Pirmos rinktinės vadui savanoriui Aukštuoliui įsakiau paskirstyti kuopas ir nakties tamsumoje prieiti kuo arčiau miesto. Sausio 13 d. apie 3 val. ryto kuopos užėmė savo vietas, ir miestas buvo galutinai apgultas. Vienintelė galimybė iš jo išvykti buvo jūra ir marės, nes mes savo žinioje neturėjome nei laivų, nei ganėtinai žmonių užkirsti keliui per jūrą. Tuo tarpu turėjome apie 600 vyrų, paskirstytų į 5 kuopas. Priešingoji pusė buvo

---

labai trūko. J. Budrys tuoj buvo paimtas kariuomenėn civiliniu tarnautoju ir paskirtas Lietuvos kariuomenės kontržvalgybos viršininku (vėliau ši įstaiga buvo pavadinta Kariuomenės štabo II skyriumi).

Šitoje ypatingoje srityje dirbant, jam teko susidurti su lietuviais iš Klaipėdos krašto ir, iš viso, su Klaipėdos krašto klausimu. Teko susitikti su klaipėdiečių veikėjais. Jam buvo gerai žinomas to žemaičių krašto kampo likimas, ten gyvenančių žmonių rūpesčiai ir vis augantis jų noras atsikratyti šimtamečiu svetimųjų jungu. Kai Klaipėdos veikėjų priekyje stovintis ūkininkas J. Budrus suabejojo ir nesiryžo vesti lietuvninkus į laisvės žygį, jo vieton, nė kiek neabejodamas reikalo teisingumu ir būsima pergale, stojo J. Budrys.

To meto ministeris pirmininkas E. Galvanauskas rašo apie tą nepaprastai reikšmingą ir jautrų momentą, kai Didžioji Lietuva turėjo ryžtis ištiesti pagalbos ranką nerimstantiems Mažosios Lietuvos broliams:

"Anuomet buvo ministru ... p. Šližys. Todėl jam ir pavedžiau parinkti tam žygiui tinkamą kariškį. Jo pakviestieji drąsiausi, su karine patirtimi ir kitomis teigiamomis savybėmis karininkai atsisakė vadovauti tam žygiui. Iš jų vienintėlis išsiskyrė p. Jonas Palubinskas (Budrys), dabartinis Generalinis Konsulas New Yorke, kuris, kiek pamenu, man pareiškė: "Tą misiją atlikti, jei ji man bus patikėta, aš laikau nepaprasta garbe". Mažiausia dvejodamas aš sutikau jį paskirti minėtam uždaviniui. P. Jonas Budrys tą rizikingą žygį atliko nepaprastai sumaniai, tiksliai ir sėkmingai".

Tai būta tikrai istorinio momento, kai sąlygos parbrendo, laikas atėjo, atsirado ir vadas: Lietuvos istorijos scenon išėjo Jonas Budrys, vienas iš Lietuvos didvyrių ir jos žymių valstybininkų. Kad parodytų Lietuvai jos kelią, tikslą ir uždavinį, jis rizikavo daugiau, kaip vien tik savo galva.

Tarnybą Lietuvos kariuomenėje J. Budrys baigė pakeltas į pulkininko laipsnį, ir apdovanotas II rūšies ir I rūšies Vyčio Kryžiumi (su kardais). Perėjęs valstybinėn ir diplomatinėn tarnybon jis ėjo Lietuvos valst. įgaliotinio ir Klaipėdos krašto gubernatoriaus pareigas, ir šiuo metu tebeeina Generalinio Lietuvos konsulo pareigas New Yorke. *Z. R.*

Klaipėda 1923 m. sausio mėn.

Sukilėlių būriai supa miestą

gausesnė ir daug geriau apginkluota. Prancūzų dvidešimt pirmas batalionas nors ir buvo nepilnas (200 žmonių ir apie 30 karininkų), bet puikiai apginkluotas. Vien tik moderniškų kulkosvaidžių turėjo daugiau kaip 40. Iš 400 žandarų tik apie 60 buvo išmėtyti po kraštą. kiti gi buvo sutraukti į Klaipėdą ir apgyvendinti kareivinėse. Tai vis buvusieji vokiečių armijos kariai apginkluoti šautuvais ir kulkosvaidžiais. Kaip vėliau paaiškėjo, iš vokiečių gyventojų, prancūzams į pagalbą pasisiūlė savanoriai ir buvo priimti, apginkluoti ir priskirti kaipo pagelbinė policija. Policija, su jos direktorium Cornelius priešaky, buvo vadovaujama majoro Tubeux, kuris ir rūpinosi miesto gynimu. Tą naktį padiktavau laišką prancūzų komisarui Petisne, kuriame išdėsčiau sukilimo priežastis ir prašiau atitraukti gynėjus į kareivines, kad išvengus kraujo praliejimo. Prie laiško pridėjau vieną "Manifesto" egzempliorių ir keletą spausdintų proklamacijų prancūzų kalba į prancūzų karius. Proklamacijose buvo išdėstyta, kad mes prieš juos nieko neturime ir kariauti nenorime, mūsų siekis yra pašalinti provokišką Steputat direktoriją.

2. SIUNČIAM ŽMONES DERĖTIS

Sausio 13 d. apie 4 val. ryto mūsų "parlamentarai", du jauni vyrukai klaipėdiečiai Kavolis ir Gervinas, su balta vėliava sustojo ties spygliuotų vielų tvora, kuria gynėjai jau suspėjo aptraukti savo pozicijų silpnesnes vietas.

Mūsų pasiuntiniams buvo iš gynėjų pusės nurodyta vieta ties tiltu per Dangės upę prie fanieros fabriko, kur jie buvo įsileisti.

Apie rytą gautas pranešimas iš dešinio sparno, kad ten, ties Giruliais, susispietė naujas savanorių būrys, apie 40 žmonių, kuris jau pasidavė vieno tarnavusio kariuomenėje savanorio žiniai.

Tas savanoris, pasiėmęs vadovybę, parodė iniciatyvą ir matydamas, kad ties Giruliais keli kilometrai liko neapstatyti žmonėmis, pats paskirstė savo negausų būrį į sargybas.

Pagyriau tą sumanų vyrą, patvirtinau įsakymu naują 6-tą kuopą, paskirdamas jį jos vadu, ir pasiunčiau jam visus naujai atėjusius savanorius. Iš vienos kairiojo sparno kuopos gautas pranešimas, kad ten mirtinai pašautas priešo žvalgas. Centrinėj kuopoje įvyko susišaudy-

Uoste vyko normalus judėjimas

Sukilėlių būrys prieš puolimą

Jonas Budrys — vyr. sukilėlių vadas

Sukilėlių štabas kovos lauke: iš k.: Krausas, Kalmantas, Šarauskas, Budrys ir Viesulas

mas, ir buvo užmuštas vienas savanoris — pirma mūsų auka.

Iš centro apie 10 val. ryto gautas pranešimas, jog ten pasirodė apie 40 žmonių neva geležinkelio linijos taisyti. Kuopos vadas spėja, kad — apkasų kasti. Turėdamas įsakymą tik apgulti ir tik gintis, bet ne šaudyti patiems, klausė ką daryti. Telefonu įsakiau paleisti keletą šūvių, bet ne į žmones, tik pagąsdinti. To pakako — darbininkai išsibėgiojo ir daugiau negrįžo.

3. ŽINIOS APIE BAJORŲ STOTIES PAĖMIMĄ

Jau iš nakties pradėjo smarkiai šalti. Mes gavome 6 kulkosvaidžius. Atvyko iš Bajorų pas mus į štabą Erdmonas Simonaitis, lydimas ūkininko Dovilo ir kažkokio uniformuoto Klaipėdos policijos komisaro, kuris kalbėjo lietuviškai. Klausiu:

— Erdmonas, kur gavai sau adjutantą, ar tai lietuvis?

— Ne, vokietis Štelgeris — Šilutės komisaras.

Čia Simonaitis papasakojo man Bajorų stoties paėmimo smulkmenas.

Simonaitis sausio 11 d., paėmęs 25-28 savanorius, nuėjo į Bajorų stotį. Mūsų savanoriai rado stotį užimtą žandarų, kurie turėjo 2 kulkosvaidžius. Su žandarais buvo Šilutės apskrities policijos komisaras ir prancūzų paprefektis, leitenantas Line, kurie gerai pažinojo Simonaitį. Line, pamatęs prisiartinantį būrį, įsakė pradėti ugnį. Komisaras jau besiruošiantiems policininkams vokiškai surėkė: "Halt! Nešauti!" Line rėkė Štelgeriui: "Aš jus atiduosiu teismui, aš jus nušausiu!" Jis rėkė vokiškai žandarams: "Šauti, šauti!" Pats metėsi prie kulkosvaidžio, norėdamas šauti. Žandarai klausė savo, jiems artimesnio, vado ir prancūzų leitenanto prie kulkosvaidžio neprileido. Poilcijos komisaras gi tuo nepasitenkino, bet saliutavo Simonaitį kariškai ir pratarė vokiškai: "Ich gratuliere, Herr Landespresident" (Sveikinu, ponas krašto prezidente — taip tituluodavo krašte Direktorijos pirmininką). Line visai nustojo pusiausvyros, pradėjo kolioti Štelgerį — "Išdavi-

"Motorizuoti" sukilėliai

Labučio raiteliai žiūrovų apspisti

kas, su jumis bus atsilyginta. . ." Tas gi ramiai, bet garsiai, kad policininkai girdėtų, tarė Linei: "Mes, vokiečiai ar lietuviai, — šio krašto gyventojai. Čia gimę, čia užaugę, gyvenome iki šiol drauge ir turėsime gyventi ateityje. Jūs gi čia svetimi, kaip atvykote, taip ir išvyksite. Štai kodėl mes, klaipėdiečiai, negalime vienas į kitą šauti".

Toliau, kreipdamasis į policininkus, tarė: "Pasveikinkite poną prezidentą".

Policininkai sumušė užkulniais ir saliutavo.

Simonaitis paleido Line, tardamas: "Vyk į Klaipėdą ir pranešk Petisne, ką matei. Su prancūzais patys nepradėsime, bet jei teks — ginsimės". Simonaitis, palikęs stoties komendantą lietuvį, atidavė policiją jo žinion, o komisarą Štelgerį paėmė su savim.

Štelgeris, girdėdamas tą Simonaičio atpasakojimą man, šypsojosi, ir, matyti, jautėsi neblogai.

Aš paspaudžiau jam ranką, tardamas: "Bravo, komisare, taip turi galvoti visi šio krašto žmonės, ir viskas bus gerai".

— Bus gerai, — pakartojo ir jis lietuviškai.

Simonaitį aš irgi painformavau apie padėtį ties Klaipėda, ir jis automobiliu, kurį mes naktį atėmėm iš policijos, Štelgerio ir Dovilo lydimas, išvyko į Šilutę ten organizuoti Direktorijos ir, kol Klaipėda bus paimta, iš ten valdyti kraštą, kuris jau visas buvo laisvas.

4. GRĮŽTA MŪSŲ PASIUNTINIAI

Apie 11:30 val. rytą toje pačioje vietoje, kur mūsų siųstieji du vyrai perėjo liniją, buvo pastebėtas sujudimas. Pasirodė mūsų parlamentarai: atsidarė spygliais aptverti ožiai-vartai, ir vyrams nuo akių buvo nuimti raiščiai. Man telefonu buvo pranešta apie jų pasirodymą. Turiu paaiškinti, jog mūsų savanoriai-specialistai pasinaudojo krašto telefono linijomis, pritaikė ir įrengė mums telefono linijas, o vielas, jungiančias miestą su kraštu, nukirto ir nutraukė susisiekimą.

Sukilėlių vyr. štabas: Sėdi iš k. į d.: Bajoras - Kalmantas, P. Klimaitis — vado pavaduotojas, J. Budrys, Tomkus, št. v-kas; stovi: Šarauskas, Pridotkas, rikiuotės skyr. v-kas ir Lacytis — adjutantas

Atsakymas, kuris buvo atneštas, iš esmės nebuvo jokis atsakymas.

Tai buvo delsimas.

"Aš jokios galios nebeturiu, nes, karo veiksmams prasidėjus, civilinė valdžia perdavė visą galią į karo vado rankas — prašau kreiptis į jį" — maždaug tokiais žodžiais atsakė Petisne.

Mūsų gi pasiųsti vyrukai atpasakojo, kad juos nuvedė į "Memeler Dampfboot' — vokiško dienraščio — redakciją, kur atvyko Petisne ir keli karininkai. Pasiuntiniams nenorėjo rodyti nei prefektūros, nei kareivinių, todėl juos atvedė į neutralią vietą.

Mes buvome jau įpykę. Šeši jaunuoliai savo iniciatyva popietiniu laiku apleido sargybą Girulių rajone ir pradėjo šliaužti miesto link. Juos pastebėjo prancūzai ir paleido ugnį iš šau-

Sukilėlių kulkosvaidžio skyrius saugo svarbią kryptį

tuvų ir kulkosvaidžių. Du buvo vietoje nušauti, kiti atšliaužė sužeisti. Ta žinia pasiekė mane vėliau, nes toje vietoje neturėjome telefono.

Dar tos žinios neturėdamas, aš pasiunčiau kitą laišką Petisne:

"Jūsų dalykas perduoti, kam reikia. Visas kraštas jau mūsų rankose, ir tai be pasipriešinimo; man pavesta paimti miestą, ir jis bus paimtas. Jei bus kraujo praliejimo — kaltė ne mūsų".

5. PASIRUOŠIMAI PUOLIMUI

Sausio 13 naktį daviau telegrafu įsakymus II grupės vadui Kalvaičiui į Šilutę: "Atsiųskite visus laisvus vyrus pas mane", ir III grupės vadui Bajorui į Pagėgius: "Palikite vietoje, kiek reikia, ir paskirkite pavaduotoją. Pačiam su kiek galima didesniu skaičium įsakau atvykti į Goetzefen dvarą ir užimti barą". Sausio 14 d. 3 val. ryto iš Bajoro gauta telegrama: "Bus išpildyta. Atvyksiu su dviem kuopom".

Sukilėlių raitelių būrys parengtyje

Iššaukiau juos dėl to, kad visos mano jėgos tebuvo tos šešios kuopos, maždaug 680 žmonių. Kuone pusė jų buvo moksleivių ir ūkininkų, patriotingai nusiteikusių ir pasiryžusių, jei reikia, žūti, bet su labai mažu karišku pasiruošimu.

Įeiti su jais į miestą būtų galima. Bet įėjus teks užimti kelis tiltus, geležinkelio stotį, uostą ir šiaip išskirstyti po miestą. Iš to skaičiaus negalima palikti rezervų, o jau jokiu būdu nebus kuo pakeisti pavargusių žmonių. Turėjau tris ir pusę kuopos kariškai išlavintų savanorių, o viena, pati geriausia, buvo pas Bajorą Pagėgiuose. Šilutėje buvo nedaug mūsų vyrų ir taip pat mažai patyrę. Abi tos grupės jau atliko savo uždavinį.

Sausio 14 d. aplankiau Astupėno, Strelneko ir Noreikos kuopas. Žmonės tik kai kur galėjo užeiti po stogu pasišildyti. Daugiausia lauke šalo. Prie tokio šalčio ilgai tęsti negalima. Trečią valandą popiet iššaukiau I rinktinės vadą Aukštuolį ir čia pat paskyriau puolimo valandą, perdaviau raštu operatyvinį įsakymą ir aptariau visas smulkmenas. Apie puolimo eigą kuopos turėjo informuoti mane, kol galima, telefonu. Iš tos dienos įvykių verta paminėti pasirodymą marėse keleto garlaivių, plaukusių į Vokietiją su pabėgėliais. Ne mūsų interesas buvo jiems sukliudyti pabėgti — juo daugiau bėgs — juo geriau. Tarp jų pabėgo Direktorijos pirmininkas Steputat, policijos direktorius Cornelius ir eilė kitų. Apie 2 val. po pietų iš Šilutės atvyko apie 60 vyrų. Jų vadas ir jo padėjėjas, abu amerikiečiai, Z. Zamkus ir a.a. St. Darius, vos spėję atraportuoti atvykimą, sėdo prie stalo ir tuoj iš nuovargio užmigo.

Apie 7 val. vakaro visi jaunesnieji vadai paliko štabą, kiekvienas grįždamas į savo vietą. Turėdamas galvoj, jog visą naktį teks budėti, liepiau savo pagelbininkams pasilsėti. Aš su savo pavaduotoju Pranu Klimaičiu išėjome į laukus pakvėpuoti oru. Šaltis truputį sumažėjo, bet pakilo smarkus vėjas, kuris ėjo vis didyn ir didyn. Apie 10 val. vėjas sunešė tiesiog kalnus sauso sniego, kitur vėl liko tik plikas blizgantis ledas. Oras buvo nepalankus. Bet įsakymas duotas, pasiruošimai padaryti, ir apie pakeitimus negali būti kalbų. Štai 10 val., kaip numatyta, pasigirdo pirmieji šūviai dešiniame sparne ties Giruliais.

Jie neturėjo pulti, o tik atkreipti į save dėmesį, imituojant puolimą.

Tikras puolimas buvo numatytas Sendvary vėliau.

Grįžome į pirkią. Visi buvo vietose, prie žemėlapio susikaupę. Pažiūrėjau į laikrodį — 11 val. nakties.

— Išsiųskit ant kelio "gusarus" (taip mes praminėm savo raitą būrį) pasitikti Bajoro.

11 val. 30 min. suzirzė telefonas.

Virš sukilėlių paimtos "Landesdirektorium" iškilo Lietuvos trispalvė

Pirmą kartą Lietuvos vėliava pakeliama ant miesto Prefektūros

Strelnekas praneša: "Pasiunčiau žmones Sendvario užimti".

— Kas veda?

— Girnius.

Išeinu laukan. Įdomu pasiklausyti. Sendvaris tai lyg vartai į miestą. Žinoma, prancūzai tai suprato ir, kiek jų jėgos ir sąlygos leido, atitinkamai jį apstatė.

6. PIRMOJI UGNIS IR UŽĖMIMAI

Prancūzai pirmieji pradėjo ugnį. Į viršų pakilo kelios prancūzų rekietos, apšviesti puolančių, vėliau sutarškėjo kulkosvaidžiai. Mūsiškiai nesinervino, tyliai šliaužė, pagaliau prisiartino, pradėjo ugnį iš dviejų kulkosvaidžių ir šautuvų. Po 25-30 minučių gynėjų ugnis sušlubavo. Sprogo kelios rankinės granatos. Po to sprogimo, matyt, keli priešingos pusės kulkosvaidžiai nutilo. Grįžau prie telefono. Nors ir spėjau, kad Sendvaris užimtas, — klausiu Strelneką telefonu, kaip yra. Jis turėjo sekti puolimą iš arti. "Taip, užimtas" — atsako. Praėjo kelios minutės. Sendvary pasigirdo šūviai iš keleto šautuvų ir dviejų kulkosvaidžių. Mū-

Lietuvos kariuomenės dalys įžygiuoja į sukilėlių atvaduotą Klaipėdą

Lietuvos vyriausybės nariai lankosi atvaduotoje Klaipėdoje. Iš deš. antras J. Budrys, trečias — E. Simonaitis, ketvirtas — krašto aps. min. Sližys, septintas— V. Sidzikauskas. Ant vagono laiptų viršu'e iš k.: plk. čaplikas, gen. J. Stanaitis — kariuomenės vadas, žemiau— E. Galvanauskas — ministeris pirmininkas

siškiai neatsakė. — "Keista, argi vėl atėjo pagalba iš miesto... Kodėl mūsiškiai tyli?" — galvojau.

Klausiau vėl telefonu Strelneką, kas ten vyksta.

— Prancūzai kontratakuoja, — visai įtikinamai atsiliepė jis.

— Bet kodėl gi mūsiškiai tyli, ar patenka į spąstus? klausiau.

Kulkosvaidžiai dirba nesustodami. Įsakiau Strelnekui įspėti kaimynines kuopas, o pačiam su 50 yvrų eiti pirmyn išvaduoti Girniaus.

Pradėjau galvoti, jog iš esamų uoste laivų galėjo ateiti pagalba. Todėl su pagelbininkais tariaus, iš kur sutraukti nors vieną kuopą kol Bajoras atves savo žmones iš Pagėgių. Tai gali būti dar už 2-3 valandų, nes neturėjau supratimo, kokiomis susisiekimo priemonėmis jis gali pasinaudoti.

Po 10-15 minučių nejaukios tylos pasigirdo granatų sprogimas ir šūviai: tai Strelnekas, — supratome. Ilgai neteko laukti. Strelnekas grįžo prie telefono:

— Viskas tvarkoje. Girnius pasielgė neatsargiai: paimtus belaisvius suvarė į daržinę, o pats su kitais, palikęs tik porą vyrų, nuėjo kratyti dvaro, ar neras kokių pasislėpusių. Tuo tarpu žandarų grupė su dviem kulkosvaidžiais atėjo pagalbon ir apšaudė mūsiškius. Išvadavom visus. Paimta nelaisvėn prancūzų karininkas, 3 kareiviai, 23 žandarai, keli civiliniai, keletas dešimčių šautuvų ir 9 prancūzų kulkosvaidžiai. Kiti žmonės pabėgo.

— Sveikinu! Likite Sendvary, belaisvius atsiųskite mums. (Mes jau turėjome jų paėmę anksčiau apie 30).

7. ĮEINAM Į KLAIPĖDĄ. MŪŠIS PRIE PREFEKTŪROS

3 val. nakties su Sendvariu buvo baigta. Dėl to Goetzefeno dvaro gynėjai atsidūrė didesniam pavojuje. Noreikos kuopa nužygiavo pirmyn, dvaro užimti. Dvaro gynėjai prisileido puolančius gana arti ir tik tada pradėjo ugnį iš kulkosvaidžių. Jau kuone pačiam dvare Noreika buvo užmuštas, o jo kuopa, perpus iš moksleivių sudaryta, pradėjo trauktis atgal. Tuo metu pasirodė Bajoro žmonės. Tas narsus vadas tuoj paleido savo žmones į mūšį ir tiesiog nušlavė dvaro gynėjus. Gynėjų grupė iš Smeltės priemiesčio, matyt, telefonu iš prefektūros jau buvo gavus žinią apie Sendvario ir Goetzefeno likimą ir skubiai pati pradėjo trauktis į miesto centrą. Mūsų kuopos ėjo jų pėdomis. Kai tik bėgantieji mėgindavo kur sustoti ir gintis, tuoj buvo paleidžiami mūsų kulkosvaidžiai, ir gynėjai vėl bėgo. Apie 9 val. ryto Bajoras pasiekė prefektūrą, kur 70 prancūzų su keliais karininkais nutarė gintis. Kiti užsidarė kareivinėse ir pasiėmė savo žinion dar 150 žandarų. Kiti žandarai, netekę vilties ir noro gintis, išsilakstė po miestą ir išsislapstė po privačius butus.

Prancūzai turėjo geroką kulkosvaidžių skaičių, ir per visus dviejų augštų langus kyšojo jų vamzdžiai. Abiejose gatvėse ties namu negalima buvo pasirodyti, nes jų ugnis viską nušluodavo. Keli drąsuoliai jau užmokėjo savo

Pirmoji Vasario 16 d. šventė atvaduotoje Klaipėdoje. J. Budrys (ranka prie kepurės) priima raportą iš vadovaujančio paradui karininko. Gilumoje — krašto valdžios ir visuomenės atstovai

gyvybėmis. Klaipėdietis Vanagaitis, buvęs vokiečių viršila, drąsiai pasisiūlė Bajorui pravesti savanorių dalį per sodus į prefektūros namo sodą. Tuo tarpu vienas jaunas karininkas, Barkauskas, paėmęs rankinę granatą, prisislinkęs prie namo mūro, mėgino įmesti pro langą granatą, bet buvo pastebėtas ir krito vietoje negyvas. Kulka pataikė jam tiesiai į kaktą. Vienok atsirado ir daugiau drąsuolių. Du mūsų kulkosvaidžiai pradėjo ugnį į prancūzų kulkosvaidininkus. Tuo pasinaudojo vienas savanoris drąsuolis ir pakartojo Barkausko žygį. Šį kartą jam pasisekė. Išgirdom vidury namo granatos sprogimą, nuo kurio išbyrėjo visi langai. Pasirodo, antrame augšte būta paties Petisne su pagelbininkais. Kažkas iš jų sugriebęs nuo stalo baltą staltiesę, iškišo pro langą: ženklas, kad pasiduoda.

Verta paminėti, jog ant prefektūros plevėsavo Prancūzijos, D. Britanijos, Italijos ir Japonijos (signatarų) vėliavos. Viršum jų pasirodė balta staltiesė...

Prancūzai sudėjo ginklus. Apie 13 val. dienos Bajoras pranešė man įvykusį faktą. Visos kuopos iš įvairių pusių žengė į miestą, užėmė uostą, tiltus, stotį ir apsupo kareivines, laukdamos tolimesnių įsakymų.

Žmonių minios užplūdo gatves ir laukė, kas čia bus toliau.

PREFEKTŪROJE

Aš važiavau per miestą su Pranu Klimaičiu ir Bajoru apdaužytam ir be durelių senam fordukyje. Iš minios, abiejose gatvės pusėse buvo girdėti gana gausūs džiaugsmingi šauksmai — lietuviškai ir vokiškai. Įėjome į prefektūrą. Prancūzai atsistojo. Keli, sunkiai sužeisti, gulėjo apraišioti. Pasikėliau į antrą augštą. Ten buvo 7-8 uniformuoti prancūzų karininkai ir pilna uniforma, kaip supratau, Petisne. Vieni kitus saliutavome.

Petisne jau buvo atsigavęs ir bandė pasikeisti rolėmis.

— Jūs čia "tų žmonių" vadas? — staiga kreipėsi į mane.

— Ar jūs pripažįstate Alijantų autoritetą šiame krašte? — vėl klausė.

— Apie tai galėsime pasikalbėti vėliau, laisvesniu laiku. Dabar norėčiau žinoti, ką jūsų žmonės planuoja kareivinėse: mano gintis, ar nutraukė gynimąsi?

Patisne pamatęs, jog jo taktika nepasisekė, pakeitė toną ir, kaip geras vaidila, gana maloniai ir ramiai sako:

— Leiskite atvykti čionai karo vadui, su juo ir tarkitės.

— Gerai, tik aš tikiu, kad jo atvykimas neužims daug laiko.

Kažkas iš mūsų ir vienas prancūzų leitenantų automobiliu išvyko į kareivines atsivežti vado.

Tuo tarpu prisistatė man vienas civilinis.

— Aš miesto burmistras Šultz. Vyriausio burmistro aš nesurandu. Kokie bus tamstos nurodymai miestui? — stengėsi ramiai ir pagarbiai klausti senyvas žmogus.

— Matai, matai, štai lapė jau prisigerina

1650 M. PUŠKINO PASIUNTINYBĖS PAS LIETUVOS IR LENKIJOS KARALIŲ

Vertė DR. KOSTAS R. JURGĖLA

(Pabaiga)

Toliau pasiuntiniai pasakojo apie savo kraštų turtingumą, apie neseniai įvykusį kalmukų ir kitų pasidavimą, apie savo totorių galybę, dideles almužnas (dovanas, šalpas, aukas), kokias caras dalina savo tėvo vėlei atminti ir sau laimingo viešpatavimo maldaudamas, ir kad tos aukos neabejotinai atneš jam pergalę. "Taigi juo geriausiai apie save rūpinkitės, kad išvyktume patenkinti, kadangi jei d. gosudarius už jūsų tokias neteisybes lieptų Zaporožės kariuomenei skubėti jam pagalbon, tai Lenkijos Karūna ir DLK-stė patektų į visišką sunaikinimą; gi Chmelnickio ir Zaporožės kariuomenės raštus, kad d. gosudarius priimtų juos savo valdžion, turime su savim, autentiškus su kariuomenės parašais ir antspaudu". Čia pasiuntiniai rodė Chmelnickio laiškus.

Ponai atsakė: "Jau girdėjome apie tai, kad caras amžinosios taikos nepažeidė ir nepriėmė savo globon piktadarių, maištininkų ir išdavikų, ir JKM karalius bei mes dėkojame už tai carui ir prašome, kad jis su mūsų karalium gyventų broliškoje bičiulystėje".

Pasiuntiniai: "JKM nori gyventi brolystė-

---

naujiems šeimininkams, — tarė Petisne piktai savo karininkams.

Jo kabineto šefas, kapitonas La Roche, nerodydamas savo jausmų, tylėjo. Jis tik buvo sąžiningas vertėjas.

Paprašiau burmistrą Šultz, kuris mokėjo, nors ir nedaug, lietuviškai, kad būtų pas mane rytoj 10 val. ryto krašto Direktorijos bute, kurį pasirinkau savo buveine. Petisne lyg norėjo prieštarauti, ruošėsi ką sakyti, bet susilaikė ir numojo ranka.

9. PALIAUBŲ PASIRAŠYMAS

Greitai atvyko senyvas majoras. Buvo susinervinęs. Saliutavo. Apsidairė aplink, kaip geras tėvas-vadas, ieškodamas akimis, ar netrūksta ko iš karių.

Po to kreipėsi į mane:

— Darysime paliaubas?

Jausdamas visą atsakomybę už savo veiksmus, supratau, kad ir čia nėra strateginis klausimas: paimsi kareivines, tai jau kraštas lyg laisvas, ir klausimas baigtas! Anaiptol, jei mes darysime kuo mažiau triukšmo, kuo daugiau saugosime Alijantų prestižą, tuo naudingiau bus mums galutiniam Krašto likimo sprendime. Tad senam majorui atsakiau:

— Iš viso nematau, už ką gi jūs, prancūzai, čia mušatės. Patys iš Prancūzijos maršuojate į Ruro kraštą, o čia kovojate gindami vokiškumą. Aš būčiau ne tik už taiką, bet už pilną nuoširdžią draugystę. Mes, lietuviai, pilni simpatijos prancūzams ir suprantame, kad čia Klaipėdoje jūs, prancūzai, esate blogos diplomatijos auka. Negalite pasiūlyti taikos, kol diplomatijos susitars, lai būna paliaubos!

Labai trumpai tarėmės, surašėme ir pasirašėme paliaubų aktą. Jo turinys, trumpai suglaudus, buvo toks. Visas miestas lieka mūsų žinioje. Išimtį sudaro kareivinės, kur užsidarė prancūzai. Petisne paprašė palikti ir prefektūrą. Gerai — sutikau. Majoras paprašė susinešimo su laivais, iš kur jie gauna maistą. Paliaubų galia — neribotam laikui. Jos gali būti nutrauktos, 12 valandų iš anksto vienai pusei įspėjus kitą.

Aš pasijuokiau: — Gerai, mums užtenka 2 val. pasiruošti, bet jei jūs norite 12 — sutinku. Be to, vaikščiokite, kur norite, po miestą, mes nekliudysime. Mes nežiūrime į jus kaipo į priešą.

Majoras Tubeux, aktais pasikeitus, prašė grąžinti jiems šautuvus. Iš savo pusės pasiūlė atiduoti sunkvežimį, kuris ties Goetzefenu pakliuvo jiems.

Aplink stovėjo apie dešimtis prancūzų karininkų. Tik vienas Petisne, užkietėjęs biurokratas, laikėsi rezervuotai. Karininkai gi aiškiai rodė mums simpatijų ir pagarbą. Aš atjaučiau juos. Negi šie 65 šautuvai turi reikšmės! Ir tariau: "gerai".

Prancūzai, atiduodami mums automobilį, pastebėjo, kad jis sugedęs, ir čia pat jų mechanikai pataisė.

Mes apstatėme miestą ir uosto rajoną sargybomis, saugojome kareivines ir kiekvieną prancūzų judėjimą, o dar tą pačią naktį Erdmonas Simonaitis įsikūrė krašto Direktorijos rūmuose.

je, o betgi nenori bausti piktadarių ir kreivai-prisiekiančiųjų, kurie pažeidė caro titulus, ir vieton to liepia knygose šmeižtus spausdinti?"

Ponai atsakė, kad visos tos knygelės buvo spausdintos be karaliaus įsakymo.

Pasiuntiniai rodė jiems knygas, sakydami, jog ten pat pradžioje parašyta, kad jos spausdintos karaliaus įsakymu.

Senatoriai aiškino pasiuntiniams ką reiškia knygelėse atspausdinti žodžiai: "Cum privilegio R. M. ir 'vyresniųjų leidimu'" — po to, tikrindami inkriminuotas vietas, įrodinėjo jiems, kad kai kurie išsireiškimai jų buvo klaidingai suprasti ir jie skundėsi kaž kuo, kur nebūta įžeidimo. Pvz., Filaretas nebuvo pavadintas trimituotoju (dūdorium) tiksliai to žodžio prasme, o kaipo būsimos garbės skalbėjas. "Mes tuo labai stebimės, kad jūs patys ir niekas kitas maskvinėje valstybėje nesimoko lenkų ir lotynų kalbų, ir užtat jei kas nors nurodo jums priežastį kivirčui, tai jūs tuojau patikite".

Už tuos pastaruosius žodžius Puškinas tikrai supyko ir tarė: "Jūs, jūs tai sakote nemandagiai ir nemokytai. Mes nelaikome lenkiškų ir lotyniškų raštų kažkuo nepaprastu: iš jų mokytis ir iš jūsų jokio pamokymo priimti nenorime. Iš Dievo malonės kietai ir pastoviai laikomės slaviškos kalbos, Šv. Rašto dogmas žinome, mūsų gosudarių žygdarbius ir pasiuntinybės papročius tvirtai suprantame, savo gosudariaus įsakymus atsimename ir iš savo pusės nematome jokio pagrindo JKM-bei įsižeisti. Betgi jūs, ponai Taryba, patys save giriate ir vadinate save mokytais žmonėmis, o per 15 metų negalite išmokti, kaip reikia tituluoti mūsų d. gosudarius. Mums atrodo, kad jūs kvailesni už mus nemokšas".

Senatoriai šaipėsi iš pasiuntinių, kurie su dideliu įtužimu išėjo iš salės, nugirdę pastarąjį atsakymą: jog caro titulams nusikaltę bus seime teisiami ir baudžiami, o apie knygas — patsai karalius parašys carui. Jie atsakė nieko neturį daugiau kalbėti ir tik reikalaują, kad juos kuo greičiau išleistų. Supykę keliavo viešbutin, garsiai grasindami karu ir melagindami bei gėdindami žmones, kurie ateidavo pas juos prekių pirktis.

Karalius, dvaras ir visi sostinės gyventojai pasipiktino Maskvos pasiuntinių akiplėšiškumu ir elgesiu. Taigi visiems patiko, kai rytojaus dieną (kovo 25) Lenkijos maršalas įsakė pasiuntinių rūmus apstatyti sargybomis, vienus vartus liepė užkalti, o prie kitų pastatė 100 vengrų ir niekam neleido nei įeiti, nei išeiti. Mieste trimitais apskelbta, kad niekas nedrįstų nieko pirktis iš Maskvos arba leistis į kalbas.

Pasiuntiniai nusiuntė pas didžiuosius kanclerius (t.y. Lenkijos ir DLK-tės. *KRJ*) skundus dėl to įžeidimo ir viešosios teisės bei sutarčių pažeidimo, nes paktai leido abiejų pusių pirkliams prie didžiųjų pasiuntinių Maskvoje ir Varšuvoje pirkliauti. Kancleriai nuvyko pas karalių ir išreikalavo, kad pasiuntinių rūmai būtų atidaryti, prekyba nekliudoma, ir Ružano seniūnas nuvyktų pas pasiuntinius atsiprašyti už maršalo pasielgimą.

Lenkijos rūmų maršalas, kunigaikštis Jurgis Liubomirskis turėjo sau tą kaltę prisiimti, nors nėra abejonės, kad jisai vykdė karaliaus įsakymą, ir patsai atsilankė pas pasiuntinius. Visvien, pasiuntiniai nuolat primindavo jų nuskriaudimą. Jiems buvo aiškinama, kad taip įvyko dėl šventės, nes Lenkijoj neleidžiama šventadieniais pirkliauti; be to, kad maršalas bijojęs, jog supykę žmonės galėję pasiuntinius apkulti. Pasiuntiniai sakėsi matą tame grasinimą, kad jie nusileistų karaliaus valiai, betgi tik daugiau pikto pridedama prie pikto. Po to jiems buvo tiesiai pasakyta: "Jūs nesutariate su senatoriais; taigi jei turi būti karas tarp mūsų, tai tie pinigai, kuriais pas jus sabaliai perkami, praverstų kariuomenei apmokėti".

Po to per kelias dienas pasiuntiniai tarėsi savitarpy, o senatoriai su karalium. Nutarta daryti įmanomas nuolaidas ir išmėginti, ar pasiuntiniai nesileis palenkiami mandagumais. Karalius liepė pasiuntinių garbei kelti priėmimus ir banketus. Pirmasis pradėjo lenkų rūmų maršalas, po to sekė Poznanės vavada; kiti senatoriai lankė juos pasiuntinybės rūmuose ir siuntinėjo jiems dovanas. Betgi maskoliai nenoriai priimdavo kvietimus į banketus, už dovanas atsilygindavo sabalių kailiais, ir nedarė jokių nuolaidų savo reikalavimuose.

Kovo 28, 29 ir 31 dd. posėdžiuose pasiuntiniai dar akiplėšiškiau ir griežčiau reikalavo atiduoti jiems miestus arba nubausti nusikaltusius. Iš pradžių nedavė jokių siūlymų, teigdami viską jau pasakę. Tada senatoriai padėrė nuolaidą ir pareiškė, kad kaltinami suklydę titulavimuose ir knygų autoriai būsią pašaukti seiman, nors to nepriderėtų daryti, ir būsią nubausti, jei pasirodysią nusikaltę.

Pasiuntiniai tebesilaikė savo reikalavimų, kad nusikaltėliai būtų tučtuojau nubausti, o knygos sudegintos.

Senatoriai atsakė: "Jei nenorite seiminio teismo, tai tegu tretieji asmenys iš kaimyninių kraštų bus teisėjais. Pas mus nevalia be teismo bausti, o mes savųjų įstatymų nekeisime

Kng. Jeremiejus Višnioveckis

dėl jūsų, taip kaip ir jūs savųjų nekeistumėt dėl mūsų. Reikalaudami kaltinamųjų mirties, jūs elgiatės tarytum jūs pas mus teisiate ir sprendimus darote, o juk visgi jums nevalia pas mus būti teisėjais".

Pasiuntiniai: "Nieko nenorime teisti. Jei nenorite nusikaltusių bausti, tai atiduokite Smolenską ir mokėkite pinigus".

Senatoriai: Kaž kas kitas nusikalto, o jūs norite bausti karalių ir Bendruomenę ir reikalaujate pilių? Iš švedų pilis išpirkote pinigais, o mūsąsias norite nemokamai imti? Ir mes iš jūsų prašome: duokite mums Možaiską, Viazmą ir Putvilį".

Pasiuntiniai: "Nubauskite koserim (mirtimi) Višnioveckį ir Potockį ir Kišką ir Choronžį ir kitus, tai neprašysim iš jūsų pilių".

Senatoriai: "Jei norite, duosime jums užtikrinimą raštu, kad nusikaltusieji bus netgi koserim nubausti, jei bus už ką bausti".

Pasiuntiniai nenusileido. Tuomet Lietuvos kancleris (Albrechtas Stanislovas Radvila) piktai pasakė: "Reikalaujate, kad karalius už klaidas ir spausdintus plepalus atiduotų jums Smolenską ir kitus miestus. Tai nėra dalykas įgijimui — kas krauju laimėta, tik krauju tegalite atimti. Jei dabar už tokias paikystes atiduotume jums tiek miestų ir pinigų, tai paskui panorėtumėt ir Varšuvos gauti. Daugiau apie tas knygas nei į šnekas su jumis nesileisime".

Senatoriai kalbėjo: "Jei pradėtume dėl kiekvienos knygelės bylinėtis, tai galo tam nebūtų. Jei už visa tai, kas išspausdinta ir prirašyta, tektų mirtimi bausti, tai reikėtų visą valstybę drumsti ir nuolat kraują lieti, o be reikalo".

Po ilgų įrodinėjimų ir kivirčų, palikta patiems pasiuntiniams surasti priemonę toms pretenzijoms nuraminti. Senatoriai iš posėdžio išėjo įsitikinę, jog pasiuntiniai jokiu būdu neatsisakys savo reikalavimų.

Slaptame posėdyje pas karalių tartasi jau ne apie taiką, bet apie karą. Dabar berūpėjo pasiuntinius juo ilgiau įmantriai sulaikyti Varšuvoje, kad laimėjus daugiau laiko kariniams pasiruošimams. Nutarta, kad karalius pasiųs pas carą savo kurjerį, ir ligi tas sugrįš — pasiuntinius nudelsti Varšuvoje arba pasiųsti Ravon, tik pasirūpinant, kad jie nesuprastų esą verčiami.

Todėl penktoje sesijoje, kovo 31, kai pasiuntiniai pareiškė griežtą reikalavimą, kad arba jiems pilis atiduotų, arba mirtim būtų baudžiami nusikaltę titulams ir knygų spausdinimu, — arba pasiuntinybė grįžtų tuščiomis, — senatoriai karaliaus vardu jiems atsakė, jog visi kaltinamieji, kurie tebėra gyvi, bus pašaukti į artimiausią seimą tiek už klaidas tituluose, tiek už knygų spausdinimą, ir bus teisiami pagal Karūnos ir DLK-tės įstatymus, būtent, pagal 1637 m. konstituciją "Apie taikos su Maskva išlaikymą", ir pagal nusikaltimą bus baudžiami koserim, infamija ir turto konfiskata. Gi tuo tarpu karalius parašys carui, kad tasai atleistų nusikaltusiems už klaidas ir jo įžeidimą. Gi pasiuntiniai turį laukti ligi sugrįš kurjeris, ir jei caras nepanorės nusikaltimų atleisti, tai jie palauktų teismo artimiausiame seime Varšuvoje.

Trumpai pagalvojęs, Puškinas atsiliepė tą reikalą pavedęs caro valiai. Jei caras nepanorės atleisti, tai būsimiems savo pasiuntiniams palieps tokį pranešimą padaryti.

Pasiuntiniams atsakyta, jog jiems nėra reikalo grįžti Maskvon nei kitus pasiuntinius atsiųsti, kadangi Bendruomenė yra pasiruošusi tučtuojau išpildyti jų reikalavimus, jei caras nepanorėtų nusikaltėliams atleisti. Jei jie nori, tai gali drauge su karališkuoju kurjeriu savąjį siųsti ir gauti papildomų instrukcijų.

Pasiuntiniai į tai su ryškiu susijaudinimu atsakė, kad ponai Taryba nori juos smurtu sulaikyti Lenkijoje ir tame regimas naujas taikos pažeidimas. Jie išgirdo atsakymą, jog Dmitro

laikais lenkų pasiuntiniai buvo du metu Maskvoje sulaikyti, o betgi lenkai nesiskundė traktato sulaužymu.

Po ilgų ginčų pasiuntiniai sutiko su tuo, bet pareikalavo sąlygos, kad senatoriai duotų jiems raštu užtikrinimą, jog visa, kas jiems dabar žadama, bus tesėta.

Rytojaus dieną jie jau nesutiko atvykti jokiems pokalbiams, reikalaudami, kad toksai užtikrinimas būtų jiems įteiktas pasiuntinybės rėmuose. Nuvyko pas juos Lietuvos kancleris Radvila su Smolensko vyskupu ir paskaitė jų pageidaujamą raštą. Pasiuntiniai nenorėjo to rašto priimti, sakydami, jog daugeliu punktų raštas netinka ir jie patys surašys sau asekuraciją.

Kitą dieną jie susirašė asekuraciją, kuri buvo jų akivaizdoje perskaityta. Jie rašė: jog kng. Višnioveckis ir kiti ne kitaip, kaip tik mirtimi būsią nubausti; jog senatoriai savo ir karaliaus vardu prisieks nieko nežinoję apie tas knygas ir nebuvo įsakę jas spausdinti; jog karalius parašys į svetimus kraštus, pranešdamas apie tų knygų naikinimą ir autorių nubaudimą; tos asekuracijos netesėjimo atveju, Bendruomenė atiduos Smolenską ir sumokės 500,000 raudonųjų auksinų.

Senatoriai jiems įrodinėjo, negalį tokios asekuracijos duoti ir verčiau karan eisią. Maskoliai padarė tam tikras nuolaidas: nereikės kng. Višnioveckio vardu įvardinti, pakaks įrašyti, jog visi apkaltintieji bus mirtimi nubausti; senatoriai nesudės priesaikos, betgi duos atskirą raštą, jog gavę caro malonės atsakymą, jie bučiuosią kryžių; karalius neprivalo svetur laiškus rašyti, betgi knygos turi būti surankiotos ir sudegintos ir seimine konstitucija bus įsakyta, kad po metų niekas neturėtų pas save tokių knygų — mirties grėsmės akivaizdoje, o patsai karalius apie tai atskiru raštu užtikrins carą. Smolensko nebereikalavo, betgi reikalavo atitinkamo piniginio užstato; be to dar reikalavo skubiai sukviesti seimą 1650 metais.

Nugirdę apie tokias nuolaidas, senatoriai nusisuko nuo jų ir, nieko nesakydami, išėjo. Kancleris Radvila rašo: "Vėliau juos aplankiau ir įtikinau, kad atsisakytų savo užsispyrimo ir nebereikalautų tokių neteisingų dalykų, nes greičiau mus į karą eiti privers, nei mes sutiktume su tuo — surdo fabula. Pranešėme karaliui apie tą maskolišką begėdiškumą".

"Balandžio 5-tą išgavau karaliaus sutikimą ir, jo ranką pabučiavęs, išvykau iš Varšuvos namo, betgi prieš tai apsilankiau pas maskolius atsisveikinti. Kai su jais kalbėjausi, mano girtas haidukas neva pasakęs, jog anksčiau nei pasiuntiniai galėsią iš Varšuvos išvažiuoti, jie turėsią Vyslos vandenis sietu išsemti. Apie tai pranešta pasiuntiniams, jie buvo tuo pasipiktinę, o man mažai betrūko, kad būčiau galėjęs įsakyti tą girtuoklį užplakti".

Pasiuntiniams didelį įspūdį padarė Lietuvos kng. kanclerio, Karūnos didž. kanclerio ir karališkųjų rūmų maršalo išvažiavimas, vienų į Liubliną, kito į Vilnių, tikslu susitaikinti su kariuomene. "Znajem — sakė — pro što jechali na pohreby (žinome, ko važiavę į šermenis) ir, pabūgę, kad karalius nelieptų kariuomenei tuojau žygiuoti prieš Maskvą, susyk pasidarė ramesni ir sukalbamesni. Tačiau tebereikalavo, kad seimas tais pačiais 1650 m. susirinktų teisti titulų pažeidimus ir knygų spausdintojus. Senatoriai pranešė apie tai karaliui, o pasiuntiniai sugrįžo atgal "apdūmoti" reikalo.

Balandžio 8 jiems buvo paskaityta asekuracija, kurią Bendruomenė sutiktų duoti. Tačiau, kadangi ta asekuracija neatitiko pasiuntinių reikalavimus ir karaliaus vardu jiems atsakyta, jog seimo sukviesti tais pačiais metais neįmanoma, tai maskoliai iš viso atsisakė asekuracijos ir sutiko visus savo reikalavimus kurjeriu pasiųsti caro cenzūrai: karalius turįs atskiru raštu pranešti atsakymus į tuos siūlymus ir pasiųsti paskirą kurjerį, o jie lauksią caro atsakymo. Susitarę su senatoriais, pasiuntiniai prisiekinėjo trokštą taikos ir keikė tuos, kurie norėtų carą su karalium, ir abidvi valstybes sukiršinti. Tuo baigėsi derybos, ligi sugrįš kurjeriai.

Norėta pasiuntinius pasiųsti apsigyventi Ravon, bet jie bevelijo Varšuvoje laukti; tačiau buvo sulaikytos išmokos pasiuntinių išlaikymui, nes ligi šiol jie kainavo iždui 600 lenkiškų auksinų į parą.

Ši kieta ir karu grasinanti pasiuntinybė, ir iš kitur gaunamos nesmagios naujienos, paskatino rūmus rimčiau ir atsargiau stengtis sukliudyti priešiškas sandoras ir karą nukreipti prieš Maskvą, jeigu caras laikytųsi pasiuntinių reikalavimų. Karalius parašė senatoriams laiškus, pranešdamas apie neįmanomus pasiuntinių reikalavimus, ir prašė patarimų kaip priderėtų elgtis ateityje. Karalius rašė: "Iš tų drąsių reikalavimų nusivokiame, jog jiems)maskoliams) ne tiktai mūsų pastaroji nelaimė (nes jie dedasi, jog mes esame visiškai nukariauti ir sumušti, kaip jie mums į akis sako), bet ir mūsų priešininkai teikia paskatinimo prieš mus ir prieš mūsų valstybes". Po laiškų sekė įsakymas didžiajam DLK-tės etmonui (Kiškai) budriai daboti pilis ir miestus pasienyje su Maskva, tačiau to negarsinant; galop karalius Vilniun ir Liublinan pasiuntė senatorius, kad nu-

ramintų neapmokėtą kariuomenę, kuri grasė dėtis konfederacijon.

Netikra taika su Chmelnickiu ir baimė, kad jisai galįs susidėti su Maskva, kreipė Bendruomenės akis į totorių talkos galimybes. Kryman pasiųstas kurjeris, Vaitiekus Biečynskis, vyras jaunas, bet gerai mokąs turkų kalbą, gavo įsakymą derėtis su chanu, kad jisai su ordomis pultų Maskvą, jeigu įvyktų paktų nutraukimas ir prasidėtų karas. Jau vieną kartą Bendruomenė sėkmingai pasinaudojo totorių talka, kai 1633 m. kare Krymo daliniai, nužygiavę ligi pat Maskvos, nusiaubė visą priešo kraštą ir tuo būdu žymia dalimi paveikė maskolius derėtis dėl taikos. Gegužės 19 Biečynskis grįžo iš Krymo, o netrukus (birželio 9) sugrįžo Sokolo seniūnas Denhoff, ir su juo atvyko didysis pasiuntinys Mustafa-Aga, kuris atvežė dovanas ir laiškus nuo chano, vezyro ir abiejų sultonų. Chanas sakėsi pasiruošęs kariauti su Maskva "vasarą, žiemą, visuomet, kaip bus Jūsų valia, tik laukiame Jūsų nusistatymo. Tas reikalas yra didis! Viltimi Dievop, galite laimėti daugelį valstybių ir karalysčių; gi apie Zaporožės kazokus, jei kas jums ką pikta pasakotų, netikėkite. Bet kur tiktai ketintumėt, jie mielai jums tarnaus ir žygiuos priešaky, nes su mumis tai turi susitarimuose, jogei niekur negalį žygiuoti be mūsų valios". Be to, chanas paliepė gyvu žodžiu pranešti karaliui, jog, karo su Maskva atveju, jisai tenkinsis Kazanės ir Astrachanės caratu; gi jei karalius nenori karo su Maskva, tai jisai nesulaikys totorių ir būsiąs priverstas išvien su kazokais pradėti karą prieš Bendruomenę.

Su ostentacija Varšuvoje sutiktas, Mustafa-Aga Varšuvoje laukė Maskvos pasiuntinių iškeliavimo. Jo atvykimas sukėlė nerimo Puškinui, juo labiau, jog totorių pasiuntiniai ne tiktai neprisileido jo pasiuntinio, bet dargi liepė jį išvyti su didele gėda. Mustafa-Aga prikaišiojo senatoriams, jog Bendruomenė perdaug pagerbia maskolius, kurie visai nesą verti tokios pagarbos. Sutikdamas Puškiną (karaliaus) rūmuose, arba netgi gatvėje, Mustafa-Aga tuojau griebdavo savo kardo rankeną ir, artėdamas prie Puškino, koliojo jį: "Ožiai barzdoti, bobos perrengtos, į rūkyklą! Netrukus jus visus išskersime!". Pasiuntiniai skundėsi senatoriams ir prikaišiojo, jog jie pagonis telkia prieš krikščionis — į ką jiems buvo atsakoma, jog maskoliai savo globon priima maištininkus.

Dar labiau maskolių pasiuntinius apvylė Chmielnickis. Kazokų pasiuntiniai, kuriems nebuvo leista kalbėtis su maskoliais, atvežė nuolankiausią prašymą su pulkų regestrais ir gavo patenkinamą atsakymą. Gegužės 19 buvo gauti laiškai iš Kisieliaus, kuriuose jisai — ar iš tiesų, ar tik maskoliams pagąsdinti — pranešė, jog kazokai labiausiai trokšta juo greičiau nuraminti maištą ir prašo leidimo kariauti su Maskva. Karalius atsakymo suteikimą atidėjo ligi atvyks caro kurjeris, betgi Kisieliui įsakė su Chmelnickiu derėtis apie tą karą. Vaivada (Kisielius) nuoširdžiu laišku iškvietė etmoną pokalbiui į Kievą ir Chmelnickis atrodė palankiai nusiteikęs, netgi nuoširdus.

Chmelnickis žadėjo parašyti chanui, jog Maskva nenori mokėti ordai priklausančios duoklės ir stengiasi sulaužyti sandorą su Bendruomene. Jisai tikino Kisielių apie ordos talką, betgi pageidavo, kad karalius dar kartą siųstų pasiuntinius pas chaną ir nuteiktų ordą savo pusėn kokia nors ypatinga dovana. Jisai žadėjo, susijungęs su orda, žygiuoti prasidėjus rugiapjūtei, Kiaulių keliu, kur raistai siekia ligi pat Sieversko, ir patsai pasuks tiesiai į pačią sostinę, neužtrukdamas ties pilimis, nes pastarosios turi priklausyti po to tam, kam priklauso žemė. Jisai nesąs reikalingas lenkų karinės pagalbos, kadangi tas tik triukšmo nereikalingo sukeltų; tik patarė juo ilgiausiai užlaikyti Varšuvoje pasiuntinius, ligi visi reikalai susitvarkys.

Pranešdamas apie šiuos susitarimus, Kisielius patarinėjo karaliui, jei jis nutarsiąs su Maskva kariauti, kad su asmenišku laišku pasiųstų Chmielnickiui kelis tūkstančius dukatų ir kokią nors dovaną nuo karalienės, kad paskatinus jį į tą karą, nes kazokų etmonas esąs gobšus. Patarė juo greičiau išlydėti kazokų pasiuntinius, neleidžiant jiems kalbėti su maskolių pasiuntiniais, ir juo dažniau pasakoti kazokams, jog maskoliai būtinai reikalauja juos mirtim bausti už tai, kad kazokai atiminėja maskolių valdinių turtą.

Ir iš Švedijos tuo tarpu atėjo raminančios žinios, drauge su įspėjimu, kad Maskva neduoda švedams ramybės, kurstydama juos prieš Lenkiją, ir tikina karan įtrauksianti ir Rakočį. Karalius tučtuojau pasiuntė pas Rakočį pasiuntinius, kad užsitikrinus jo draugystę ir nutraukus to kunigaikščio suokalbį su Maskva, jei tokios santarvės esama.

Maskoliai visa tai pranešinėjo Maskvon, kur ėjo ir Chmelnickio pranešimai apie viską. Taigi nieko nebuvo stebėtina, jei karaliaus kurjeris Bartlinskis jau liepos pradžioje parjojo su caro atsakymu, kupinu draugystės ir mandagumų. Caras kartojo šventai ligi šiol išlaikytą sandorą ir tikino, jog Puškino reikalavimai grąžinti Smolenską ir jo grasinimai karu, buvę

daromi be jo žinios ir sutikimo; jog jisai patsai trokšta taikos, kurią patvirtinus galima tikėtis, kad kada nors abudu kraštai savo pajėgas atsuks prieš bendrą priešą. Ta proga caras prašė nubausti tuos, kurie jį įžeidė. Ir Puškino Maskvon pasiųstas kurjeris sugrįžo su atsakymu, kad jei titulus paniekinusieji būsią po tardymo nubausti, ir Bendruomenė įsipareigosianti patenkinti kitas pretenzijas, tai turi būti išlaikyta taika.

Gavus tuos laiškus, pasiekta susitarimo svarbiausiuoju punktu, ta prasme, kad Bendruomenė artimiausiame ordinariniame šešių savaičių seime teis ir, specialių tam tikslui atsiųstų caro pasiuntinių akivaizdoje, baus kaltinamuosius, pagal 1637 m. konstitucijos nuostatus[1]

Kitais klausimais su pasiuntiniais buvo deramasi dar beveik ištisą mėnesį. Šiose derybose Puškinas rodė šaltą kraują, humorą ir lankstumą, kuris nuteikė (istoriką) Rudavskį naiviu nusistebėjimu. Jis rašo: "Nuostabu, jog nemokyti žmonės, visai nemoką lotynų kalbos, neįgudę raštuose ir nepažįstą pagrindinių rašto taisyklių, vien tik savo įgimtais gabumais va-

Tik dabar žmonės pradėjo užmu pirkinėti dovaudamiesi, sugebėjo dorotis su sunkiausiais politiniais klausimais".

Pasiuntinys jau visą mėnesį buvo savo mantą pakrovęs ir pasiruošęs keliauti, rodydamas senatoriams savo ketinimą nutraukti pokalbius ir išvykti nepatvirtinus amžinosios taikos, jei nebus nusileista jo pretensijoms. Puškinas tikino apie nuoširdžiausius caro norus gyventi taikoje ir išvien telktis prieš totorius, tačiau drauge teigė, jog negali būti taikos, jei nebus atpildo už knygų spausdinimą, būtent, Gorczyno, Wassenbergo, Twardowskio ir Vilniaus akademijos leidinių. Senatoriai jam įrodinėjo, jog tos knygos buvo be karaliaus žinios išspausdintos; aiškino jiems prasmę žodžių: "cum privilegio S. R. M." Pasiuntinys klausėsi tarsi nesuprasdamas, nors neįmanoma prileisti, kad Maskva būtų nežinojusi tų žodžių prasmės, savo tarnyboje laikydama tiek daugelį švedų, vokiečių ir lenkų, kurie lotynų kalbą mokėjo ir to įrašo prasmę žinojo. Puškinas kartojo, jog tų knygų sunaikinimas įrodytų draugystės pojautį ir norą išlaikyti taiką su Maskva, ypatingai kad toksai atpildas nieko Bendruomenei nekainotų, o caro garbei ir taikos patvirtinimui bei išlaikymui yra neatšauktinas dalykas. Jisai savo reikalavimus statė taip nuolaidžiai ir drauge griežtai, nuolat paremdamas juos grasinimu tuojau iškeliauti, kad jam pavyko įtikinti senatorius, tarsi caras, nusileidęs Smolensko ir titulų teismo atvejais, turįs noro eiti karan dėl keliolikos nesudegintų lapų. Karo grėsmės spaudžiami, senatoriai ir karališkieji rūmai darė nuolaidas vieną po kitos ir nei nepastebėjo, kad, pasiuntiniui reikalaujant, jie paniekina savo tėvynę, valdinių akyse kelia gėdą savo valdžiai ir silpnina tautoje patriotizmą.

Derybos truko beveik mėnesį. Pasiuntiniai pradžioje reikalavo visas knygas surankioti ir sudeginti ir kad ateityje tokių knygų spausdint nebūtų leidžiama. Karalius su tuo nesutiko. Puškinas reikalavo jį paleisti. Jam buvo atsakyta, kad galima būtų knygas slaptai sunaikinti; betgi viešai rinkoje deginti knygas negalima, nes tai darytų gėdos Lenkijai. Puškinas reikalavo savo išvažiavimo. Galop jam pažadėta, jog iš knygų bus išplėšti tie lapai, kuriuose esama įžeidimų carui, ir tie lapai būsią viešai deginami. Pasiuntinys sutiko su šiuo siūlymu. Tučtuojau buvo išplėšioti lapeliai ir pasiųsti sudeginimui, kurį stebėjo bojarinas Fustovas su djako padėjėju ir vertėju. Pastarieji papasakojo pasiuntiniams, jog lapus deginant minioje buvo sakoma: "Verčiau jau karalius būtų taiką su Maskva nutraukęs ar miestus atidavęs, nei gėdinęs Lenkijos vainiką. Štai dabar rinkoje deginama Žygimanto ir Vladislovo garbė".

Bogdanas Chmielnickis

[1] Seimas kaltais rado visus mirusius kaltinamuosius ir išteisino gyvuosius, — ir buvo pramintas "mirusiųjų teismu". K. R. J.

Kancleris Radvila rašo: "Sudeginti spausdinti lapeliai, kurie pažeidinėjo caro garbę, ir tas vyko privačiai, maršalo namuose; visvien, toksai elgesys ne visiems patiko ir buvo kalbama, jog tai esą priešinga Bendruomenės garbingumui."

Tuos lapus sudeginus, trimitais buvo paskelbta, kad niekam nevalia namie laikyti knygų, iš kurių buvo išplėšti lapai, ir kad reikia jas nešti karaliaus paskirtam valdininkui.

Tik dabar žmonės pradėjo urmu pirkinėti tas knygas. Visų domėjimasis buvo sužadintas — ko maskoliai taip bijo ir ką jie nori nuslėpti. Ir tuo būdu, sudegintų lapų ugnis dar ryškiau nušvietė jų turinio atminimą.

Priedan prie nuolaidų, padarytų Maskvai, karalius jų prašymu įsakė nuimti marmuro lentą nuo "maskvinės koplyčios", pastatytos ant carų Šuiskių karsto Varšuvoje. Karalius Vladislovas dar 1635 metais jų kūnus atidavė maskoliams. Toje lentoje buvo iškaltas užrašas apie laimėjimą prieš Maskvą, apie Smolensko paėmimą, ir caro Šuiskio bei jo brolių paėmimą nelaisvėn.

Susilaukę šios nuolaidos, pasiuntiniai panoro būtinai derėtis apie bendrą karą prieš totorius. Senatoriams tas atrodė pavojinga, nes turkų pasiuntinys tuo metu derėjosi su Bendruomene apie bendrą karą prieš Maskvą. Gižyckis rašė: "Sudarysime taiką su totoriais, tai Maskva su švedais puls Lenkiją; — sudarysime su Maskva, tai neišvengiamai pas save susilauksime totorių su kazokais". Todėl jie ragino atidėti rimtesniam apgalvojimui, nes Bendruomenei dabar reikia taikos. Puškinas tuojau reikalavo iš senatorių asekuracijos, kad jie nesudarys su totoriais santarvės prieš Maskvą. Ir čia atsakyta neigiamai. Tada jisai išreikalavo, tiksliau sakant įbaugino į sutartį įtraukti straipsnį, tarsi Zborovo pakte su chanu nieko nebuvo nutarta prieš Maskvą. Galop Puškinas išmaldavo, kad karalius pasiųstų kurjerį pas Chmielnickį ir įsakytų, kad tasai carui išduotų samozvancą Timošką Akundinovą, kuris dėjosi esąs Dimitro ir Marinos Mniškaitės sūnus ir iš Turkijos per Veneciją atvyko Ukrainon, kur Chmelnickis jį priglaudė.

Tą viską sutarus, pasiuntiniai ir senatoriai susirinko rūmų prieškambaryje, kur abiejų pusių raštai apie amžinosios sandoros patvirtinimą buvo paskaityti ir pataisyti. Po to visi nuvyko pas karalių, kuris savo raštą paėmęs, atidavė jį Puškinui, o pasiuntinys caro gramotą įteikė karaliui į rankas. Banketo metu, karalius gėrė į caro sveikatą ir kiekvienam pasiuntinybės nariui įteikė po dovaną — taurę. Rytojaus dieną, liepos 25, pasiuntiniai atvyko pabučiuoti karaliaus ranką, priėmė kanceliarijos revizitą ir, gavę "atminimui" dovanų, vertų 12,000 auksinų, iškeliavo iš Varšuvos. Gyventojų minios rodė didelį susierzinimą.

Prieš pat išvykstant, su maskoliais susivaidijo kazokų rotmistras ir senas kvartos karys Okunis, kuris sumušė pasiuntinybės djaką ir kardu jį sužeidė. Visa Maskva sukilo nerime ir pasiuntė karaliui ir valdininkams skundą, reikalaudami mirties nusikaltėliui. Nėra žinoma, kas muštynes pradėjo, betgi visi gyventojai užstojo rotmistrą ir reikėjo prie pasiuntinybės rūmų pastatyti 100 vyrų sargybą, kas valandą keičiamą. Senasis karys buvo nuteistas dviems metams ir 12-kai savaičių į sunkių darbų kalėjimą ir sužeistajam sumokėta 240 gryvinų.

Viena iš Twardowskio knygų, ('Wladyslaw IV') dėl kurių rusų pasiuntiniai protestavo

Galop liepos 31 karaliaus gvardija palydėjo maskolius ligi Vyslos, kuo labai pasipiktino totorių pasiuntinys. "Tegu jis sau šneka, kai mes šiaip taip sulipinome taiką, nes mūsų tėvynei tikrai reikia didelio atsikvėpimo", rašė vienas senatorius.

Gi Maskvoje pasiuntiniai buvo sutikti su dideliu pasitenkinimu, kaip nugalėtojai. Kitų 1651 m. kovo mėn. abudu Puškinai — Novgorodo vietininkas ir okolničius — dalyvauja pokalbiuose su Bendruomenės pasiuntiniais jau kaip "didieji vyrai".

AUGINO TĖVAS SAVANORĮ

STASYS BUTKUS

(Pradžia sausio mėn. Karyje)

GRAŽIOJI IEVUTĖ

1919 liepos mėn. mus atkėlė į vieną kaimą už Žiežmarių. Teko laikyti barą prieš lenkus. Atvykome vakare. Vežimus pasistatėme ūkininko daržinėje. Du sunkiuosius kulkosvaidžius palikome daržinėje, o vieną įsakiau nešti į trobą. Aplink mus maišėsi ūkininko jauniausias sūnus. Gražus berniukas.

— Gaila, kad jis berniukas! Būtų graži mergaitė! — pagalvojau ir tarp kitko paklausiau jį: — Ar turi sesučių?

—Turiu vieną, bet dėl jūs ji bus perjauna, — atsakė berniukas.

— Tai kiek ji metų? — paklausiau.

— Septyniolikos! — atsakė.

— Taigi mūsų amžiui tinka. Mes tik po 20 metų turime, — nusijuokiau ir paskui rimtai berniukui paaiškinau, kad jis blogai mane suprato. Mes esame ne rusų, vokiečių ar lenkų kareiviai, bet tokie pat lietuviai, kaip ir jūs. Iš mūsų pusės joks pavojus jūsų sesutėms negresia.

Kareiviai suėjo į ūkininko trobą, o aš, paskyręs daržinėje sargybą, paskutinis įėjau. Tuoj pradėjau dairytis, kur čia yra toji sesutė.

Mama prie pečiaus triūsė, gamino vakarienę, o duktė paliai langą verpė. Prie kulkosvaidžio padėjęs atsineštą šovinių dėžę, tuoj pradėjau linksmai šnekinti mamą. Ji buvo našlė. Ukininkavo vyriausias sūnus, dar nevedęs.

Su mama pašnekėjęs, atsisėdau ant suolo paliai langą, netoli verpiančios dukters. Pradėjau ją kalbinti ir bendrai su visais juokauti. Tą dieną buvau labai gerai nusiteikęs ir plepus. Bet mažai laimėjau. Tik vieną kartą ji pažvelgė į mane ir pastebėjusi, kad ją seku, vėl akis įdūrė į verpalą.

Kitą dieną vėl pradėjau ataką. Bet ir tuokart nedaug ką pešiau. Tik keletą kartų susitiko mūsų žvilgsniai ir nedaug ką tekalbėjo. Trečią dieną jau visai tvarkoje. Ievutė nebebijojo pasižiūrėti ir kalbėjomės visai laisvai. Nedrąsumas buvo palaužtas.

Laukuose ėjo darbas. Kaip liaudies sakoma — darbymetėje ir akmuo juda. Mamytė bijo eiti į laukus dirbti ir gano dukrą, nes kareivių pilna. Po keletos dienų pradrįsta išeiti į laukus.

— Būrininke, ar jūs šiandien būsite namie? — klausia mane.

— Būsiu, jeigu lenkai nebandys kur pulti, — atsakau jai.

—Tai gerai! Aš eisiu į laukus dirbti ir paliksiu jums saugoti dukterį ir namus. — Sako ji. — Kareivių visur pilna ir bijau vieną jauną dukterį palikti.

Mama išeina į laukus ir palieka mane sargyboje prie gražiosios dukters. Ganau gerai ir sąžiniškai. Stebiuos, kad mama taip greit pasitikėjo manimi. Kareiviai visi iš trobos išvaikščioja ir liekame su Ievute vienudu. Gerai ir miela! Ievutė iškepa blynų, įdeda grietinės ir valgome abu. O tuokart kareiviui tai buvo didelis skanėstas. Miela širdžiai ir sotu pilvui.

Bet neilgai toji laimė tęsėsi. Darbymetė karšta. Ievutę taip pat išsiveda į laukus dirbti. Lieka mums tik vakarai. O jaučiu, kad mūsų abiejų širdys vis labiau artėja.

Neilgai testovėjome šitame mielame kaime. Liepos mėn. pabaigoje, vieną dieną po pietų, staiga gauname įsakymą skubiai išvykti į bolševikų frontą. Ruošiamės, skubame. Nebėra laiko nueiti į laukus ir pranešti ūkininkams, kad išeiname. Nebėra laiko atsisveikinti su Ievute. Būrys jau žygiuoja ir dainuoja, bet aš einu, geriau pasakius, velkuos užpakalyje ir vis dairaus atgal, ar negrįžta ji į kaimą. Bet ji negrįžta. Ji nežino, kad mes jau išeiname. Ir sunku išeiti iš ten, kada kas nors miela paliekama.

MANE PERKELIA ŠTABAN

Jau bermontininkų fronte iš mūsų Vilniaus batalijono sudarė 5 pėstininkų pulką. Padidėjo pulko štabas ir prireikė daugiau raštininkų. Savo rašiniais laikraščiuose atkreipiau pulko vadovybės dėmesį ir buvau perkeltas į štabą raštininku. Pakvietė kaip tik iš vakaro prieš antrąjį žygį, gruodžio 9 d.

Štabo darbo dar nepažinojau. Vakare atvykęs į štabą, tuoj prisistačiau pulko vadui K. Škirpai, tuomet, rodos, majoro laipsnyje. Kad štabe yra toks pareigūnas adjutantas, tuomet nė į galvą neatėjo. Pulko vadas nuvedė mane pas štabo adjutantą ltn. S. Tamulevičių. Šis atvedė į raštininkų būstinę pernakvoti.

Pasižiūriu į savo būsimus draugus raštininkus. Jie man atrodo poniški. Kai kurių batai geltoni, siaurais aulais, gražūs. Atsigulę ir pagal guolį pasistatę žvakę, skaito knygas. Reikia pasirinkti kur gulti, bet nedrįstu šalia tokių poniškų atsigulti. Žiūriu į vieną pusę, į kitą, kur čia guli "proletariškesnis" štabistas.

Ogi paliai pečių taisosi guolį vienas paprasčiausias iš visų. Net nosis dar paišina. Šalia jo ir pasitaisau sau guolį. Kitą dieną patyriau, kad gulėjau greta raštininkų komandos virėjo.

Rytą gautas įsakymas žygiuoti per Žemaitiją paskui atsitraukiančius bermontininkus. Vienas raštininkų įeina su operatyvinio įsakymo juodraščiu ir ieško, kas jį perrašytų cheminiu rašalu šapirografu spausdinti. Tuoj užkliūva už manęs naujoko.

Klausiu, kam dar reikia perrašyti, kada įsakymas jau parašytas. Apie cheminį rašalą ir šapirografo "stebuklus" tuomet dar neturėjau nė mažiausio supratimo.

— Reikės spausdinti, — man paaiškina. Į laikraščius rašinėjau, žinojau, kad iš rankraščių surenka raides. Bet man vis dar neaišku. Maniau, kad ir šį įsakymą surinks, kaip raides spaustuvėse. Tai kodėl neužtenka šio juodraščio, o dar reikia perrašyti. Kadangi reikia greitai perrašyti, tai griebiuos darbo, nors ir nepatenkintas. Skubu ir nežiūriu dailiau perrašyti. Juk iš to mano rašinio surinks gražiomis spausdintomis raidėmis.

Bet mano anų dienų protui pasirodė tas melsvas cheminis rašalas niekam netikęs. Užtiško ant piršto lašas ir kai paspiaudęs nosine norėjau nušluostyti, tai išsitepiau visą ranką. Kuo daugiau spaudžiau ir šluosčiausi, tuo labiau dažai plėtėsi.

— Na, ir velniškas rašalas! — Su neapykanta pagalvojau.

Netrukus raštininkas atneša pluoštą atspausdintų įsakymų. Priėjęs pasižiūriu ir kuo nejšlėkė iš kaltos akys. Taip nustebau nauju stebuklu. Visi lapai atspausdinti tokia pat mano rankos rašysena, kaip parašiau tuo prakeiktu rašalu. Net sarmata! Beskubėdamas tai negražiai parašiau. Jeigu būčiau žinojęs, tai būčiau gražiau parašęs.

TRIUMFO ŽYGIS

Gruodžio mėnuo. Išžygiavome pirmyn per snieguotus Žemaitijos laukus. Bermontininkai bėgo ir neteko su jais susidurti. Tai buvo jau nebe kovos, bet triumfo žygis. Kelmėje mūsų pulką iškilmingiausiai sutiko. Prie namų plėvėsavo lietuviškos trispalvės vėliavos, prie garbės vartų laukė visuomenė ir išsirikiavusios mokyklos. Sveikinimai, valiavimai. Kelmiškiai mūsų pulkui padovanojo didelę tautinę vėliavą.

Kelmėje apsistojome poilsiui. Viename tuščiame name kareiviai pasikūrė pečių. Tuoj pat pečiuje sprogo rankinės granatos ir suardė pečių. Laimė, kad arti pečiaus nebuvo kareivių. Bermontininkai tyčia prikišo granatų. Po šio įvykio tuoj pat buvo apžiūrėti visi dar neužkurti pečiai.

Iki gruodžio 15 d. pasiekėme Klaipėdos krašto pasienį. Toliau pasieniu žygiavome į kitas vietoves. Kalėdos užklupo Švėkšnoje. Mūsų maistininkai išvyko parvežti maisto Kūčių vakarienei ir Kalėdoms, bet grįžo tik Kalėdų dieną. Nuėjome gulti tuščiais pilvais be tradicinės Kūčių vakarienės. Net ir be duonos. Kalėdų pirmąją dieną suvalgėme Kūčias, ir Kalėdoms skirtąjį davinį.

Atžygiavome į Kretingą ir čia ilgiau prabuvome, bet atsiminimuose išliko tik vienas krislelis. Kretingos inteligentė žydelkaitė.

Vienas mūsų štabo pareigūnų kareivių, buvęs Dorpato universiteto studentas juristas, susipažino su inteligente žydelkaite. Mergaitė jauna, graži, mūsų kareivis studentas, pakviestas jos, užeidavo ir į jų namus. Žinoma, abu jauni, ir mokslo temomis nekalbėdavo. Mergaitė nesuprato, kad jis gali būti augštojo mokslo, ir tik manė, kad yra šiaip sau gudrus koks nors miesčioniukas. Drąsiai ir nesivaržydama su juo kalbėdavosi ir vis jį vadindavo tu.

Kartą jie įsikalbėjo ir apie mokslus. Mergaitė pasisakė, kad ji mokėsi universitete Vokietijoje. Mūsų kareivis pasisakė, kad jis mokėsi Dorpato universiteto teisės fakultete. Mergaitė susigėdo ir paraudo, pradėjo atsiprašinėti, kad nemandagiai ir per drąsiai su juo kalbėjosi, vadindama tu.

— Nemaniau, kad Lietuvos kareivių yra su augštuoju mokslu. Maniau, kad ir karininkai menko mokslo, — teisinosi mergaitė.

— Su augštuoju mokslu yra ir daugiau kareivių, — priminė mūsiškis. — Kad mane vadinai tu ir nesivaržei prieš mane, tai buvo man maloniau.

Bet nuo to karto mergaitė pradėjo daugiau varžytis ir nebevadinti tu.

LĖTAS, BET DRĄSUS

Dar 1919 m., kada buvau kulkosvaidininkų būrininkas, mūsų būryje buvo savanoris žemaitis Metrikis. Labai tylus ir lėtas berniokas. Smarkesnieji paniekinamai į jį žiūrėjo, dažnai pajuokdavo. O Metrikis tylėjo ir kentė.

Redaguoja V. A.
Mantautas, 38
Sawtell Ave.,
Brockton 39,
Mass.

TREMTIES TRIMITAS

ŠAULIŲ S-GOS JUBILĖJAUS REIKALU

Brangūs Šauliai ir Šaulės!

1919 m. rugpiūčio mėn. 8 d. įsisteigė Kauno Šaulių Būrys, o neužilgo po to ir Lietuvos Šaulių Sąjungos Centro Valdyba. Ši data yra laikoma L. Šaulių S-gos pradžia, nes iki to laiko šauliai veikė tik kaip Sporto Sąjungos skyrius.

Šiam garbingam 40-ies metų Jubilėjui paminėti, nepagailėkime laiko ir pastangų mūsų vienetuose. Kur tai dar nėra padaryta, ta pačia proga paminėkime ir LŠS-gos Įkūrėjo bei ideologo, pirmojo pirmininko ir Viršininko VLADO PUTVIO 30-ies metų mirties sukaktį, nes jam nebus prasmingesnio pagerbimo kaip jo prisiminimas kaip tik drauge su jo įkurtąja Šaulių Sąjunga.

Kadangi tarp birželio mėnesį paprastai švenčiamos Šaulių S-gos šventės ir rugpiūčio mėn. sueinančios 40 m. sukakties tėra labai mažas laiko tarpas, Šaulių S-gos Tremtyje vadovybė apsisprendė jubilėjų paminėti RUGPIŪČIO mėn. specialiam, padidintam TREMTIES TRIMITE, kuriam šiuo metu yra renkamos aukos.

Šaulių vienetams tuo reikalu jau buvo išsiuntinėti atskiri raštai. Tačiau jei kas iš šiuos žodžius skaitančių pavienių šaulių ar šaulių rėmėjų panorėtų prisidėti savo asmeniška auka prie jubilėjinio rugpiūčio mėn. numerio padidinimo bei pagražinimo, tegul pasiunčia čekį arba money orderį TREMTIES TRIMITO redaktoriui šauliui V. A. Mantautui į Brocktoną *nevėliau š. m. liepos mėn. 22 d.* Išimties keliu, tam tikslui dar bus galima panaudoti ir keliomis dienomis vėliau atėjusias aukas, tačiau iki liepos mėn. galo TREMTIES TRIMITAS visus pinigus už Jubilėjinį numerį turi pristatyti KARIO Redakcijai, todėl labai prašome visus aukotojus NEDELSTI su savo aukomis. Kuo MITO redakciją, tuo lengviau TREMTIES TRIMITUI bus viską sutvarkyti ir suplanuoti iš anksto.

Kaip aukos, taip ir Jubilėjiniam numeriui skiriami straipsniai bei nuotraukos turi pasiekti TREMTIES TRIMITĄ iki liepos mėn. 22 d.

Šaulių S-gos 40-ies m. jubilėjų minint, mūsų tarpe savo dvasia bus ne vien gyvieji, po visą pasaulį išblaškyti šauliai ir šaulės, bet ir tie mūsų idėjos broliai ir seserys, kurie savo kraują ir gyvybę atidavė už Tėvynę Lietuvą, kurių žinomi ir nežinomi, lankomi ir apleisti kapai yra mūsų tautos laisvės ir laimės laidas.

Todėl dėkime visas pastangas, kad šių Didvyrių atmintį paminėtume gražiai ir tinkamai.

Lietuvos Šaulių Sąjungos Tremtyje
Centro Valdyba

1919 m. rugpjūčio mėn. kovų metu su bolševikais už Zarasų, kartą priešpuoliu bolševikai atmušė mūsų kuopą. Ji pasitraukė truputį. Kad būtų lengviau bėgti, vienas kitas kulkosvaidininkų ir tų "smarkiųjų" vyrų metė šovinių dėžę, kirką (kietai žemei kapoti įrankis) apkasams kasti arba kitą kokį įrankį.

Kuopa apsistojo ir pradėjo apsikasti. Rodos, viskas tvarkoje. Tik kulkosvaidininkai pasigedo Metrikio. Perdaug nesijaudino. Manė, kad gal žuvo arba žiopliškai pateko į nelaisvę.

Tačiau bolševikai vis dar šaudo. Keista! Rodos, nėra reikalo jiems šaudyti. Pagaliau ant vienos kalvos pasirodo žmogus. Aplink jį nuo priešo kulkų dulka žemė. Žmogysta krinta ant žemės. Rusai nustoja šaudyti. Žmogysta vėl pakyla ir bėga. Rusai vėl šaudo ir aplink bėglį nuo kylkų dulka žemė. Taip daug kartų, kol žmogysta nubėga nuo kalvos. Iš arčiau kulkosvaidininkai pažino savąjį Metrikį.

Jis, milinę atsisagstęs, apilsęs bėgo. Kovos lauke rinko savo draugų išmėtytas šovinių dėžes, kirkas ir kitka. Jam gaila buvo palikti, nes tuomet visko trūkome. Nepaisė, kad galėjo žūti nuo priešo kulkų, nuolat aplinkui jį ardančių žemę. Nuo to laiko niekas nebedrįso Metrikį niekinti ir pajuokti.

(bus daugiau)

MOTINOS RANKOS

Pavargusios ilsitės motinos rankos, sudėtos ant širdies, kuri ir kūnui atvėsus dar plaka amžinai gyva savo kūdikio meilėj, amžinai budinti jo sargyboje.

Ilsitės amžinu poilsiu jūs, rankos krumplėtos, kaip amžių ratais, mėlynom gyslom išvagotos. Skausmo suspausti, surumbėję pirštai, mums neregint išsitiesia, rodydami kelią, kurin tik meilės sparnai gali nunešti.

O jūs krumplėtos, vargo ir skausmo išvagotos motinos rankos! Ar yra pasauly, kas mokėtų švelniau apkabinti, kaip jūs glausdamos kūdikį prie krūtinės, glostydamos jo žemės skausmo užgautą galvelę. Jūs tada buvot skaidresnės už saulės spindulius, kvapnesnės už žibuoklės žiedelį.

Jūs darbščiosios motinos rankos, tyliai ilsitės amžinam poilsiui sudėtos, neišpasakytai mielos, neišpasakytai švelnios.

Emilė Pasalantė

IŠ VLADO PUTVIO MINČIŲ

Laimė, džiaugsmas, gyvenimo meilė daugiau priklauso nuo sielos galios, negu nuo gerų aplinkybių.

Meilės geriausia proga mokytis, kada į tave akmenis meto.

Sielos ramumo geriausia mokytis audroje.

Gyvenimo meilės, kada junti ją iš tavęs smunkant.

Nuolaidumo ir kantrybės, kada tave kankina.

BROCKTONO ŠAULIŲ VEIKLA

Š. m. balandžio mėn. 26 d. įvyko Brocktono Martyno Jankaus vardo Šaulių Būrio metinis visuotinis susirinkimas. Būrio pirmininkas š. Juozas Stašaitis pranešė apie gausius būrio nuveiktuosius darbus. Be valdybos posėdžių, metų bėgyje įvyko 7 būrio susirinkimai, drauge su paskaitomis, minėjimais ir savybinėmis arbatėlėmis. Drauge su Bostono Jono Vanagaičio vardo Šaulių Būriu suruošta Joninių šaulių šventė — gegužinė. Suruoštas Margučių vakaras su vaišėmis, šokiais ir menine programa. Visos šauliškos šeimos prenumeruoja Karį su TREMTIES TRIMITU ir ŠAULE TREMTYJE ir juos skaito. Būrys kreipėsi raštu į Vatikano Valstybės Sekretorių Liet. Pasiuntinybės reikalu. Būrio nariai aktyviai reiškiasi liet. veikime, o ypač L. Bendruomenės darbuose.

Susirinkimas padėkojo valdybai už nuveiktuosius darbus, o ypač jos veikliausiems nariams — pirmininkui š. Juozui Stašaičiui ir sekretorei š. Emilijai Grušienei. Į naują valdybą išrinkti ir pasiskirstė pareigomis: š. Juozas Stašaitis — pirm. (gyv. 136 Sawtell Ave., Brockton, Mass); š. R. Bilekevičius — vicepirm.; š. Emilija Grušienė — ižd.; š. S. Mantautienė — sekr.; š. O. Kašetienė — narė.

Pirmame naujos valdybos posėdyje nutarta paskirti $25.00 TREMTIES TRIMITO jubilėjiniam numeriui. Taip pat šiam reikalui gauta aukų: iš š. V. Jakimavičiaus $5.00 ir iš š. E. Lileikos $1.00. Tam tikslui aukos renkamos ir toliau.

Karo Muzėjaus paminklo reikalams būrys surinko $31.00 aukų. Plačiau apie būrio nuveiktuosius darbus bus parašyta vėliau.

Neseniai įvykusiam L. Bendruomenės Brocktono Apylinkės susirinkime veikli šaulė Sofija Stašaitienė, būrio pirmininko žmona, buvo išrinkta Apylinkės L. B. v-bos pirmininke. Visam būriui yra didelis džiaugsmas matyti Sofiją ir Juozą Stašaičius taip gražiai ir aktyviai besireiškiančius visuomeniškam lietuviškam darbe.

Be š. Sofijos Stašaitienės, į Brocktono Apylinkės L. B. valdybą išrinkti dar du šauliai — š. Stasys Grušas ir š. Vladas Jakimavičius.

Būrio koresp.

AUKOS TREMTIES TRIMITUI

Šauliai ir šaulių rėmėjai Toronto, Ont., atsiuntė šias aukas TREMTIES TRIMITO reikalams:

$25.00:
Toronto Putvio Šaulių Kuopa;

$5.00:
J. Preikšaitis;

po $3.00:
B. Buntinas, J. Jankaitis;

po $2.00:
J. Bleizgys, E Jankutė, A. Kaluza, Vl. Rušas;

po $1.00:
S. Jokūbaitis, St. Banelis, M. Petrulis, E. Dambrauskienė, M. Valiulienė, R. Bernotas, A. Borkertas, Alg. Dragašius, A. Biveinis, M. Jarašiūnas, P. Ripkevičius, J. Šulcas, V. Bačėnas, A. Bilitavičius, Br Žolpys, A. Štuikys, K. Liubartas, St. Baibokas, J. Karka, P. Dambrauskas;

po $0.50:
Alg. Masiulis, Š. Dūda.

Viso — $65.00.

TREMTIES TRIMITAS nuoširdžiai dėkoja visiems jį parėmusiems.

Šaulė M. Valiulienė vienintelė moteris dabartinėje Toronto Putvio šaulių kuopos valdyboje. Šaulė Tremtyje sveikina ir linki geriausios sekmės jai šauliškame darbe.

Sielos kietumo — skausmuose.

Drąsos lengviausia mokytis, kada giltinė spokso į tave savo tuščiomis.

Tikėjimo į gerą ir šviesą — tirštoje tamsoje.

Savo jėgas auginti, kada esi apkrautas našta.

Mylėti tėvynę, kada esi nuo jos atplėštas.

Branginti žmones, kada esi išvarytas iš jų tarpo.

Nelaimėje lengviau išmokti gaminti sieloje optimistinius jausmus, negu laimėje.

Šios Vl. Putvio filosofinės, giliai išmąstytos 1915 m. Voskresenske, anų laikų ištrėmime mintys yra tiek teisingos, kad ir dabar mums artimos aktualios, kad liks niekad nesenstančios. Šios mintys geriausias sielos kilnumui mokslas, gyvenkime jomis, mokinkimės iš jų, kad ir kitus jaunesnius pamokyti galėtume, kad šitmečiais sielos mokslo mūsų tautai užtektų.

LAISVĖS KOVŲ ŠVENTOVĖS ATSTATYMUI RUOŠIANTIS

POVILAS DIRKIS

Kas iš mūsų nežinojo Nežinomam kariui paminklo Karo muzėjaus sodelyje Kaune. Kiekvienas pakeleivis, ar tai miestietis, ar kaimietis, ir pagaliau svetimšalis, užklydęs į Kauną, nepraeidavo pro šalį neužsukęs pasižiūrėti, pasigrožėti ir pasidžiaugti ta šventove.

Karo muzėjaus sodelyje ne tik Nažinomojo kario palaikai ilsėjosi po paminklu, pastatytu iš Lietuvos laukų akmenų, bet ir kryžiai kryželiai ten stovėjo, prie kurių Lietuvos laukuose lietuvis karys Laisvės kovų metu kovėsi su priešais, įsibrovusiais į kraštą. Tai buvo nepaprastai maloni, jauki ir kiekvieno lietuvio širdžiai artima vieta.

Dabargi toje Kauno šventovėje tas garbus paminklas raudonojo okupanto nugriautas, Nežinomojo kario kaulai išniekinti.

Vietoj Laisvės varpo aidų, ir Karo invalidų vakarinių maldų, dabar ten žvanga vergijos pančių aidai. Vietoje tautinių ženklų: Vyties, Gedimino stulpų, ten užkarti kraujuoti pjautuvas ir kūjis, o vietoje trispalvės, ten dabar kabo raudonas skarmalas.

Lietuvių Veteranų Sąjunga Ramovė, kad neužgestų pagarba žuvusiems dėl Lietuvos laisvės, ir išlaikytų gyvą tėvynės meilę, pritariant kaikurioms organizacijoms, pasiryžo įsteigti ne tik Laisvės kovų muzėjų prie Čiurlionio galerijos Chicagoje, bet ir atkurti žuvusiems už Lietuvos laisvę paminklą. Laisvės kovų muzėjus jau įsteigtas ir jo atidarymas įvyko 1958 m. lapkričio 23 d. švenčiant ir minint 40 metų Lietuvos kariuomenės sukaktį. Paminklui statyti tuo tarpu yra gautas sklypas prie Jaunimo namų. Statant paminklą greta bus įrengtas ir sodelis. Paruošiamieji darbai eina, jiems talkininkauja Jaunimo namų šeimininkai — lietuviai tėvai jėzuitai. Paminklo statyba ir sodelio įrengimu rūpinasi Chicagos ramovėnai. Lėšų sutelkimui ruošiami įvairūs pobūviai, iškylos ir vykdoma rinkliava. Paminklo ir sodelio projektus yra paruošęs arch. J. Mulokas.

Toronto Putvio Šaulių Kuopai pirmajam šaulių vienetui tremtyje švenčiant 5-kių metų veiklos sukaktį ŠAULĖ TREMTYJE džiaugiasi faktu, kad šio vieneto steigėja ir pirmoji valdybos pirmininkė buvo moteris šaulė Eugenija Klupšienė. Sveikina sesę Klupšienę ir kitas seses, brolius steigėjus pirmosios šauliškos kibirkštėlės tremtyje įžiebėjus, sveikina ir visas vėliau įstojusias į šaulių eiles seses, brolius ir savo pasiaukojančio darbo dėka šį vienetą dar labiau sustiprinusius.

ŠAULĖ TREMTYJE linki ir toliau savo dvasios galiomis uždegti vis daugiau širdžių, kad šauliško aukuro ugnis, įkūrėjo Vlado Putvio idėjų šviesoje, vis plačiau ir skaisčiau liepsnotų.

NAUJA KNYGA KARIO SKAITYTOJAMS

Norėdamas prisidėti prie mūsų tautos kultūrinių gėrybių išlaikymo KARYS pasiėmė išleisti iš prof. Vaclovo Biržiškos paliktų raštų jo

ISTORINES PABIRAS

šią stambią, apie 400 psl. iliustruotą knygą sudaro Lietuvos istorijos, senųjų ir naujųjų laikų, straipsniai, kuriuos nepersenai miręs prof. V. Biržiška parašė gyvendamas Lietuvoje ir Amerikoje. Autorius, didelis Lietuvos praeities mylėtojas, tyrinėjo ne tik žymius ir žinomus istorinius įvykius ar asmenis, bet dažnai ir mažiau žinomus ar net dar negirdėtus. Lengvas raštų stilius, nepaprastai įdomios ir įvairios temos ir vertinga jo pasirinkta medžiaga daro šią knygą būtiną ne tik istorikui ar visuomenininkui, bet ir kiekvienam lietuviui, kuriam yra brangi tautos praeitis, jos kultūra ir, pagaliau, tam, kuris mėgsta skaityti geras knygas.

Augštos leidimo išlaidos neleidžia spausdinti šios vertingos ir įdomios knygos didesnį kiekį. Jos bus išleista tik labai ribotas egzempliorių skalčius, žiūrint kiek bus užsisakančių. Knyga bus pardavinėjama po $6.50, tačiau iš anksto užsisakant tiesiai per KARĮ, įrištos kietais viršeliais knygos kaina — tik $5.50. Siuntimo išlaidas apmoka KARYS.

Užsakymus dabar jau siųsti šiuo adresu:
KARYS, 916 Willoughby Ave., Brooklyn 21, N. Y.

Balys Auginas

VĖTRŲ NEPABŪGĘ

Pro sniegų pusnynus
Vėtros lekia šuoliais,
Iš dangaus nuraško tirpstančias žvaigždes.
Geležinį šalmą

Nugula snieguolės,
Neužtvenkia ryžto, spindinčio veide.
Vėpūtiniai sukas,

Gelia aštrios pūgos,
Iki juostos lenkias virpanti giria —
Žengia žalsvos gretos
Vėtrų nepabūgę
Ir į audrą piktą veržiamės būriais.

Vėtra laužo medį
Ažuolas parkniubo,
Šakos tuoj pražysta sniego pumpurais —
Žengiame per šaltį

Vėtrų nepabūgę,
Tik per kovą laisvė tėviškėn pareis.
Nors ir staugia vėtros,
Nors ir pūgos aidi,

Nors ir krinta snaigės ant baltų šalmų —
Skamba žygio dainos,
Giedras mūsų veidas,
Mes kovot išėjom, gint gimtų namų.

Paukštės nepakyla
Į dangaus žydrynę,
Stingsta šalčio žirklių pakirpti sparnai.
Mes tikrai sugrįšim per audras, Tėvyne,
Tau parnešim laisvę mylimai, vienai!

PIRMAS LIETUVOS PARTIZANAS

Lietuvio partizano vardas pradėjo garsėti nebe nuo šio karo laikų. Dar prieš nepriklausomos Lietuvos valstybės atstatymą, 1918 m., kai kuriose Lietuvos srityse, įvyko partizaninių veiksmų prieš vokiečius okupantus, plėšiančius gyventojų turtą.

Jau pačioje pradžioje 1919 m., rusams-bolševikams įsiveržus į Lietuvą, kai kuriose Lietuvos vietose lietuviai niekeno neraginami ir neverčiami patys griebėsi ginklo prieš juos. Susibūrę į partizanų ir milicijos būrius, patys pirmieji pradėjo kovą su raudonuoju įsiveržėliu. Tie būriai jau 1919 m. sausio mėnesį pradėjo kautis su bolševikais. Visa Žemaitija tada virto partizaninės kovos lauku. Tose kovose sausio 16 d. Šiaulių apskr. žuvo pirmas partizanas Aleksandras Vainauskas, pirmoji mūsų auka kautynėse dėl Lietuvos laisvės ir nepriklausomybės. Šiais metais sausio 16 d. sukako lygiai 40 metų nuo pirmojo Lietuvos partizano A. Vainausko žuvimo.

Lietuvių tarpe, ypač kovose dėl Lietuvos laisvės, partizano ir kario sąvokos yra tampriai susiję. Visais, kad ir sunkiausiais laikais, mūsų Tėvynei jie vienas kitą papildydavo ar pakeisdavo.

Nepriklausomybės kovų metu be Žemaitijos partizanų, Lietuvos šiaurėje narsiai prieš bolševikus kovėsi Joniškėlio partizanų mirties batalionas, kuris vėliau išaugo į 9-tą pulką.

Ilgai lietuvių atmintyje pasiliks Vilnijos, ypač Perlojos-Nedzingės, istoriniai partizanai su jų narsiuoju vadu kun. Petkeliu. Jie buvo net "Perlojos respubliką" paskelbę, ir prieš juos lenkai buvo priversti laikyti, net ir kovoms aptilus, kelis kariuomenės batalionus.

O kasgi iš mūsų nežino ar negirdėjo legendarinio ir garsaus savo drąsa partizano Šiaudinio, smogiamųjų partizaninių būrių vado, veikusio ir vykdžiusio ypatingus uždavinius buvusioje neutralioje zonoje, o vėliau užnugary administracijos linijos. Lenkų valdžia už Šiaudinio galvą buvo paskyrusi net 20,000 zlotų.

1928 m. Klaipėdos krašto atvadavimas irgi tampriai susijęs su pogrindžiu ir partizaninio pobūdžio veiksmais.

1941 m. pirmas ryžosi vyti raudonąjį okupantą iš Lietuvos lauk Lietuvos partizanas. Juk tais laikais savos kariuomenės nebuvo. Todėl tą ryžtingą ir karžygišką žygį atliko Lietuvos partizanai. Pirmosios ir paskutinės sovietų okupacijos metu, lietuvių partizanų vardas tapo garsus pasaulyje.

1944 m., rusams antrą kartą braunantis į Lietuvą, Lietuvos žemė vėl pavirto į partizanų stovyklą. Tada mūsų partizanai atkakliai kovojo su amžinuoju priešu, kuris net ištisomis savo divizijomis vedė kovą prieš juos. Daugybė žuvo raudonųjų, bet ir tūkstančiai geriausių Lietuvos vyrų padėjo savo galvas nelygioje kovoje.

POV. DIRKIS

J A VALSTYBĖS

Darbo kuopose prie JAV kariuomenės Europoje dar yra 14,600 užsieniečių vyrų. Jie sugrupuoti 128-se daliniuose. (Pusę sudaro vokiečiai, jų vadovybėje yra 5 ats. generolai. Kitą pusę užpildo 20 tautybių vyrai. Daugiausia lenkų — 4058, latvių — 914, 448 lietuviai, kitos tautybės turi po 300 ar mažiau.

Vokiečių vidutinis amžius yra 30 metų, kitų — 40 metų. Vyresni (virš 45 metų) vyrai kilę iš anapus geležinės uždangos, dar turi vilties grįžti į savo išlaisvintas tėvynes. Jaunesnieji, ypač lenkai, veda vokietaites ar prancūzes ir daugiau prisitaiko laiko ir vietos sąlygoms.

Pabaltiečių daliniai turi vargo su papildymais, nes daug vyrų emigravo, o naujų pabėgėlių iš už geležinės uždangos pasitaiko labai maža .Todėl jų daliniai yra papildomi vengrais ir kitų tautybių vyrais.

Bendravimo tarp amerikiečių kareivių ir užsieniečių dalinių vyrų beveik nėra. Truputį daugiau bendravimo pasireiškia tarp karininkų. Paskirų tautybių daliniai tarp savęs sugyvena, palyginti, neblogai. Retkarčiais pasitaiko susikirtimų tarp vokiečių ir lenkų. Jugoslavai susipjaudavo tarp savęs, nepasidalindami garbe, kurie yra geresni antikomunistai.

Darbo kuopoms daugiausia tenka sargybų uždaviniai. Kai kurie daliniai turi specialius uždavinius: statymas laikinų tiltų, ryšių tarnyba bei transportas. Užsieniečiai jiems pavestus uždavinius atlieka geriau, kaip amerikiečiai. Savo srityse jie yra tikri specialistai su daugelio metų patyrimu. Buvo pradėta rungtyniavimas tarp amerikiečių ir užsieniečių panašių specialybių dalinių. Toks rungtyniavimas teko nutraukti, dėl žymaus užsieniečių pranašumo.

JAV karinė vadovybė savo 'Svetimšalių Legijonu' yra patenkinta, nes jame turi gerus specialistus ir numatomus gerus kovotojus ir tą viską už mažiau, kaip pusę kainos, kiek kainuotų tokie pat daliniai iš pačių amerikiečių.

Tikrumoje užsieniečiai nėra JAV kariuomenės nariai. Jie yra tik samdiniai, priklausą Vokietijos Civilinio Darbo įstatymams. Viršininkai juos gali bausti tik papeikiant žodžiu ar raštu ir atleidžiant iš tarnybos.

Darbo kuopų vyrų ateitis neaiški ir nesutvarkyta. Kas dieną amžius didėja, o sveikata mažėja. Kas daryti, kai amžius apriboja vyro naudingumą daliniui? Grąžinti kilmės kraštan — nemoralu; įjungti Vokietijos ūkin — nelengva; įleisti Amerikon — karinė vadovybė tam yra palanki, bet tą įykdyti yra daug kliūčių ir neaiškumų.

Šitos žinios apie dalinius rastos Herald Tribune dienraštyje. Būtų gera, kad Lietuvių Darbo Kuopos pačios daugiau apie save pasakytų per 'Karį' jo skaitytojams.

Prancūzija pertvarko krašto gynimo organizaciją. Naujas terminas — tautinė tarnyba, pakeičia senąjį — karinė tarnyba. Numatoma turėti gerai paruoštą specializuotą kariuomenę moderniam karui ir skaitlingus milicijos pobūdžio dalinius. Vadovybė pertvarkoma taip, kad kiekvienu atsitikimu nenutruktų vadovavimas. Būtina karinė tarnyba — iki 24 mėnesių. Iš viso aktyvioj tarnyboj ir jos rezervuose vyrai pasilieka iki 37 metų. Nuo 37 iki 60 metų visiems vyrams privaloma tarnyba Apsaugos Tarnyboje. Paskirais atsitikimais jon gali būti pašauktos ir moterys.

Vak. Vokietijoj atkuriami parašiutininkų daliniai. Parašiutininkų mokykla yra Altenstadte Bavarijoj. Joje yra 250 mokinių. Mokslas tęsiasi 4 savaites. Šiems laikams būdinga, toje mokykloje du instruktoriai yra prancūzai.

Šveicarai savo prieštankiniams daliniams pasirinko amerikiečių prieštankinę be atatrankos 106 cm. patranką. Ji sveria apie 200 kg., gali šaudyti 360 laipsnių kampu, trajektorija lėkšta, į judančius taikinius šaudoma iki 900 metrų, į pastovius iki 1,500 metrų. Gali šaudyti nuo automobilio ir nuo stovo ant žemės.

Neigiamos patrankos savybės: negali būti panaudota įtvirtinimuose, nes jos užpakalis turi būti neuždengtas — dujų išsiskleidimui; dujos šūvio metu greitai išduoda pabūklo poziciją; sunkūs sviediniai — 16,4 kilogramo.

Ši patranka pramuša bet kokius dabar žinomus šarvus.

Ji gerai tinka judriems veiksmams. Puolime jos gali sudaryti prieštankinę priedangą pradedant puolimą, jį vykdant ir užtikrinti užimto ploto išlaikymą. Gynimęsi patartina jas laikyti rezerviniuose daliniuose, iš kur jos gali veikti staigiais iššokimais.

Ji negali būti panaudota kaip tankas, nes jos tarnyba yra visai neapsaugota nuo priešo ugnies, beto, ji negali šaudyti judėdama.

Kom. Kinija pradėjo pati statytis povandeninius laivus.

Manoma, kad dar šią vasarą JA Valstybės pradės mokyti vartoti atominius ginklus atitinkamus Kanados, V. Vokietijos, Turkijos ir Olandijos karinius dalinius.

J. L.

KARIO BENDRADARBIS GABUS STUDENTAS

Algimantas Balčiūnas, arch. kpt. Broniaus Balčiūno ir Onos vyr. sūnus, š. m. birželio 13 d. baigia Seton Hall Universiteto Newarke, Pre-Medical kursą, įgydamas Bachelor of Arts laipsnį.

Tolimesnes medicinos studijas Algimantas tęs Georgetown Universitete, Washington D. C. Visą laiką jis buvo gerųjų studentų skaičiuje. Kol sąlygos leido, veikė lietuvių skautų, ateitininkų tarpe ir buvo Rūtos taut. šokių ir dainų ansamblio, vad. J. Stuko, aktyvus narys. Universiteto ribose priklausė studentų Knights of Setonia, studentų American Chemical Society ir buvo Academy of Science vice-prezidentu. Paskutinius pora metų asistuodavo biologijos profesoriui žemesniųjų kursų darbuose.

Algimantas turi ir plunksnos gabumų — bendradarbiauja Karyje, yra parašęs nuotaikingus įspūdžius iš vasaros stovyklų, atsargos armijoje.

POBŪVIS LAISVĖS KOVŲ PAMINKLO STATYBAI

Kad daugiau sutelktų lėšų Laisvės kovų paminklui, Kun. Birutės D-jos Chicagos skyrius š. m. balandžio 26 d. Jaunimo namų didžiojoje salėje suruošė iškilmingus pietus, į kuriuos atsilankė rinktinės publikos daugiau kaip 200 asmenų.

Pietūs buvo paruošti labai skoningai. Stalai buvo pilni įvairių valgių, paruoštų pačių birutininkių rankomis. Netrūko ir vyno, kurį stropiai pilstė ramovėnas St. Grigaravičius norintiems numalšinti troškulį. Maldą sukalbėjo pietų dalyvis kun. dr. A. Juška. Koncertinę dalį su jumoro pagražinimais pravedė Z. Mulėjus. Koncertinėje dalyje dalyvavo: smuikininkas Pov. Matiukas, pianistas D. Petrelis ir muzikas Nakas. Pietų metu kalbėjo: birutininkių p-kė p. Tumienė, konsulas Daužvardis, M. Rėklaitis, P. Šeštakauskas, dr. St. Biežis, gen. Plechavičius.

Pietų metu buvo gauta aukų: Ona ir Jonas Gradinskai — $100.00, dr. St. Biežis — $50.00, sambūris "Šviesa" — $50.00 ir p.p. Blinstrubai, valgyklos "Tulpė" savininkai — $25.00. Buvo ir smulkesnių aukų. Pietų metu dalyvių nuotaika buvo ypatingai pakili. Pietų paruošimui daugiausia rūpesčio ir darbo įdėjo Chicagos birutininkės, vadovaujamos p. Tumienės ir p. Musteikienės.

4.26.59

*

L.V.S. 'Ramovė' Centro Valdybai, per Čikagos skyriaus Valdybą.

'Iš praeities Tavo sūnūs te stiprybę semia'. Šie šventi žodžiai tapdavo kūnu kiekvieno lietuvio širdyje Karo muzėjaus sodely prie Nežinomo kareivio kapo.

Tokios stiprybės dabar reikia mums visiems: ir tiems, kurie jos esame sėmę tenai, ir tiems, kurie ten niekada nesame buvę.

Mes tvirtai tikime, kad atkurtajam Karo muzėjaus sodely su Nežinomo kareivio paminklu semsis stiprybės ir Lietuvos kovų dalyvis ir veteranas valstybininkas ir Lietuvos laukų artojas. Čia jaunuolis didžiuosis lietuvis esąs. Čia senelis nubrauks atsiminimų ašarą. Čia motina kūdikiui rodys viešai plėvėsuojančią Lietuvos trispalvę. Pagaliau čia lankysis ir amerikiečių visuomenės, valdžios ir spaudos atstovai — bus gera proga įsigyti naujų draugų Lietuvai.

Dėl to mes tikime, kad visų lietuvių šventa pareiga šį darbą paremti: čia ne partijos, ne grupės, ne organizacijos, ne parapijos, bet visų lietuvių reikalas.

Sveikiname L.V.S. 'Ramovę', kuri ne tik kalba, bet ir dirba. Geros sekmės!

Iš savo pusės sakome: kiek tik galėsime, tiek padėsime.

Ona ir Jonas Gradinskai

Priedas: $100.00 čekis.

PASKAITA RAMOVĖNAMS ROCHESTERYJE

Metiniame Ramovės skyriaus susirinkime išrinktoji valdyba pasiskirstė pareigomis sekančiai: Pr. Saladžius — pirmininkas, A. M. Cieminis — vicepirm., Draugelis — — sekr., ir Vl. Obalis — iždininkas.

Naujoji valdyba nutarė pagyvinti šiais metais skyriaus veiklą: suorganizuoti iškylą — gegužinę ramovėnams, jų šeimoms ir bičiuliams; rengti mažojo kalibro šautuvų prizinį šaudymą; rengti platesnio masto Kariuomenės Šventės minėjimą; pagaidaujant nariams, visuotinius susirinkimus paįvairinti paskaitomis bei pranešimais; remti "Kario" žurnalą.

Gegužės mėn. 9 d. įvykusime visuotiniame skyriaus susirinkime ramovėnas Br. Užemis skaitė paskaitą apie gruodžio 17 d. perversmą. Nekeldamas principinio klausimo — ar tas perversmas buvo reikalingas, paskaitininkas objektyviai nušvietė pokarinės Europos politinius sūkurius ir Lietuvos politinį gyvenimą bei nuotaikas. Kariuomenė tebuvo tik įrankis politikų rankose, todėl jai negali būti prikišamas gruodžio 17 perversmas. Po paskaitos sekė diskusijos, bei kai kurių ramovėnų asmeniniai prisiminimai apie tuos įvykius. Į šį susirinkimą atsilankė — susipažinimui su lietuvių parapijos ribose veikiančioms organizacijomis — kun. kleb. Valukevičius.

Memmorial Day proga ramovėnai gėlėmis papuošė šiais metais mirusio ramovėno Petro Bliudniko kapą.

Ramovėno A. Eurkūno šeimą ištiko skaudi nelaimė — po trumpos ligos mirė dukrelė Giedrė. Velionė buvo labai aktyvi lietuviškame veikime — choro narė, skautė, taut. šokių šokėja. Visa lietuvių bendruomenė išgyveno ir atjautė tėvų didžiulį skausmą.

A. M. C.

ČIKAGOJE PAMINĖTI 13 MIRUSIŲ RAMOVĖNŲ

Ryšium su tradicine Kapų Puošimo ir Birželio baisiųjų trėmimų diena, L.V.S. Ramovės Chicagos Skyriaus valdyba š. m. birželio 7 d. Jaunimo Centre suruošė skyriaus mirusiems nariams minėjimą. Buvo paminėti; pulkininkai: Jurgis Bobelis, Vladas Rėklaitis, Juozas Musteikis, pulkininkai leitenantai: Kazys Stebulis, Mikalojus Grigaliūnas, Juozas Steponavičius, Petras Žukas, majorai: Alfonsas Vaznonis, Jurgis Čigas, kpt. Pranas Bredulis, leitenantai: Jonas Braždžionis, Aleksas Jakubauskas ir viršila Aleksas Židonis.

11 val. ryto jėzuitų naujoje koplyčioje buvo atnašautos mišios ir pasakytas pamokslas. Mišias atnašavo ir pamokslą pasakė Tėv. Jonas Kubilius, S. J. Pamokslininkas pasidžiaugė ramovėnų gražiu pavyzdžiu prisimenant savuosius mirusius. Pamaldų metu labai gražiai giedojo solistas Vyt. Rusteikis ir vargonavo muzikas Motekaitis.

12 val. didžiojoje salėje įvyko mirusiųjų pagerbimas ir gedulo akademija, kurioje kultūros vadovas J. Gaižutis pasakė labai gražią įžanginę kalbą ir pakvietė p-ką P. Dirkį dar plačiau apibūdinti to minėjimo reikšmę ir perskaityti kiekvieno mirusiojo gyvenimo dramas.

P. Dirkis, supažindinęs minėjimo dalyvius su mirusiųjų biografijomis, kalbėjo: "Pasekoje mūsų tautos didžiosios nelaimės, lietuvių tauta išsklaidyta į tris dalis. Viena dalis neša didžiausią vargą ir skurdą savoje žemėje, kita — šalto Sibiro trėmimuose, o trečia išsisklaidžiusi po platųjį pasaulį gyvena tremties nedalioje. Skaudi ir ši paskutinioji, nes ji plėšia be pasigailėjimo iš mūsų tarpo gyvuosius. Negailestinga mirtis, amerikonišku greičiu, skina mus ir čia. Nėra tos dienos, kad spaudoje neskaitytume mirties nekrologų. Ištikro liūdna ir skaudu darosi klausytis, kaip mūsų nepriklausomybės laikų vadai, šulai, veikėjai, kultūrintojai vienas po kito apleidžia šį pasaulį. Vieni jų savo kaulais nuklojo šiurpius Sibiro pusnynus, kiti skurdo ir vargo naštos slegiami sukniubo pavergtoje tėvynėje, treti atsiskiria iš gyvųjų tarpo įvairiose pasaulio šalyse, į kurias likimas juos yra nubloškęs. Nors jie mirė, tačiau jie paliko savo dideles dvasines vertybes. Jųjų kilnūs darbai, įvairūs ryžtingi žygiai ir veiksmai, padaryti savojo krašto, savosios valstybės, savos tautos labui šviečia ir švies per ilgus amžius mūsų jaunimui, kuris yra mūsų tautos ateitis, kaip tas jūrų švyturys, kad nepaklydus gyvenimo audrose. Tad tebūna mūsų širdyse skaistūs atsiminimai apie taurius kilnios dvasios mirusius karius ramovėnus. Lenkiame galvas prieš supiltus jųjų kapus, o jų giminėms ir artimiesiems reiškiame užuojautą; gi mirusiųjų palaikams tegul būna lengva svetimoji žemė, priglaudusi ar tai laikinai, ar tai amžiams; o mirusiųjų sieloms — ramybė amžinybėje".

Po p-ko Dirkio kalbos atsistojimu ir minutės susikaupimu mirusieji buvo pagerbti. **P. Erdvys**

Ramovėnai prie p. Kraunaičių vilos Druskonie Hall

LINKSMA IŠVYKA Į GRAŽIĄ LIETUVIŠKĄ VASARVIETĘ

Gegužės paskutinio savaitgalio metu New Yorko ramovėnai suruošė išvyką į Catskills kalnus. Toje garsioje New Yorko gyventojų poilsio vietoje — žaliais ir vešliais miškais apaugusiuose kalnuose, New Yorko Ramovės skyriaus garbės narys plk. E. Kraunaitis su ponia turi nepaprastai gražią, didžiulio kalno šlaite išsidriekusią nuosavybę iš keliasdešimt akrų pievų ir miško.

Išvyka sutraukė apie 30 ramovėnų su šeimomis ir svečiais. Atvykstančias prie 'arklidžių' mašinas, pasitikdavo kaip indėnas saule įdegęs šeimininkas.

Nors ir stambokas būrys 'užgriuvo' vasarvietę iš karto, tačiau visiems tuoj buvo nurodyti jų kambariai ir netrukus visi buvo pakviesti į vilą pietų.

Prie stalų gavome įsitikinti, kaip lietuviškos virtuvės ir amerikiečių produktų derinys, p. S. Kriaunaitienės priežiūroje, pavirto į skanius patiekalus. Valgių skonis ir jų patiekimas rodė augšto lygio virtuvę, kokios net ir geru maistu žinomose kitose lietuviškose vasarvietėse mažai kur rasi.

Oras pasitaikė nepaprastai gražus ir traukte traukė visus į kalnus ir pamiškes. Ponų Kraunaičių nuosavybė užima visą kalno šlaitą ir jo papėdę. Užlipus į kalną, priešais akis driekėsi ilgas ir siauras slėnis su Andes miesteliu centre ir augštų kalvų žaliomis ir melsvomis viršūnėmis akiratyje.

Kalno viršūnėje susėdę ir pasigėrėję puikiu vaizdu, veiklesnieji pradėjo žaidimus. Bebėgiojant ir besportuojant laikas slinko greitai. Deja, žygis į kalną neapsiėjo be aukų: kam koja nikstelėjo, kam sprandas ar petys subraškėjo. Pikti liežuviai kalbėjo, kad, girdi, čia amžius kaltas, jaunesniems taip neatsitikdavę.

Vakarienės metu, skyriaus pirmininkas plk. A. Sperauskas trumpai pasveikino dalyvius, padėkojo šeimininkams už vaišingumą, priminė, kad plk. Kraunaitis yra mūsų skyriaus garbės narys ir ta proga įteikė jam garbės nario knygelę. Taip pat priminė, kad jau suėjo 5 metai, kai New Yorko skyrius perėmė KARIO leidimą. Skyriaus vardu jis padėkojo KARIO redaktoriui Z. Raulinaičiui ir administratoriui L. Bileriui už jų pastangas išlaikyti žurnalą ir įteikė skyriaus dovanas po parkerį su atitinkamais įrašais.

Už dovanas trumpu žodžiu padėkojo Z. Raulinaitis, pabrėždamas, kad kol KARIO leidėjai tebeturi skaitytojų ir ramovėnų paramą, žurnalas eis ir dirbantieji prie jo nepavargs.

Po puikios, gal net skanesnės už pietus vakarienės, šeimininkai maloniai leido svečiams pasišokti jų erdviame salione. Sutemus kažkas paragino ir kalno papėdėje buvo užkurtas laužas. Nežiūrint vėlyvo laiko, mažai kam rupėjo miegas. Atkaklesnieji net iki vėlyvos nakties tęsė 'posėdžius' 'arklidėje', nenorėdami trukdyti viloje miegančių.

Sekmadienio rytas išaušo skaistus. Gili rasa nuklojo pievas ir medžių lapus. Mėgėjai anksti keltis, ar negalinti miegoti svetimoje vietoje, (kas ten juos atskirs) netrukus pasklido pavėsingose alėjose ir apie namus gėrėdamiesi patekėjusia saule ir paukščių koncertu. Netrukus vienas po kito pradėjo rodytis ir miegaliai.

Po pusryčių dauguma išvyko į čia pat miestelyje esančią bažnyčią. Nutarta buvo iškeliauti tuoj po pietų. Gaila buvo palikti gražią vietą, vaišingus šeimininkus ir tokią bičiulišką draugiją. Besiskirstant buvo girdėti balsų, vasaros pabaigoje pakartoti išvyką į šią indėnų kalnuose pasislėpusią lietuvišką vasarvietę.

Ramovės valdyba, suruošusi išvyką, padarė daug džiaugsmo dalyviams. Ypatingai visi dėkingi buvo V. Vilkutaičiui, kuris buvo šios išvykos ne tik pagrindinis organizatorius, bet ir tvarkytojas. **Dalyvis**

Poilsis kalno viršūnėje. Priekyje V. Vilkutaitis

A. A. PLK. LTN. STASYS ŠILEIKA

Plk. ltn. Šileika Stasys gimė 1892 m. lapkričio mėn. 13 d. Gaižėnų km., Zapyškio vl. Kauno apskr. 1912 m. baigė Veiverių mokytojų seminariją. Baigęs mok. seminariją vienus metus mokytojavo Vilkaviškio apskr.

Nuo 1913 m. iki 1915 m. spalių mėn. 20 d. tarnavo kareiviu 205 pėst. Šemachinų pulke; nuo spalių 20 d. iki 1916 m. sausio mėn. 20 d. Orenburge praporščikų mokykloje; nuo 1916 m. sausio 20 d. Simbirske 242 pėst. plk. karininku.

Dalyvavo kautynėse ties Dvinsku, laikinai eidama kuopos vado pareigas. 1916 m. gruodžio 24 d. pakliuvo į vokiečių nelaisvę, iš kurios grįžo 1918 m. spalių mėn.

1919 m. sausio mėn. 28 d. jis buvo paskirtas jaun. karininku Kauno miesto komendantūroje; tų pat metų vasario 7 d. paskirtas 6 kuopos vadu. Dalyvavo mūšiuose prieš bolševikus nuo 1919 m. rugp. pradžios iki 1920 m. sausio 5 d. ir prieš lenkus nuo 1920 m. vasario 6 d. iki tų pat metų gruodžio mėn. 1 d.

Apdovanotas vyčio kryžiaus ordeno V laipsniu, D.L.K. Gedimino 3 laipsniu, Latvijos atvadavimo sukaktuviniu medaliu, Vyt. D. IV laipsnio ordenu ir 10 metų Nepriklausomybės medaliu.

1933 m. jis baigė Vyt. Did. Karininkų kursų adm. skyrių. Plk. Šileikos eitos pareigos — bataliono vadas, laikinas kar. teismo narys, pulko vado pavaduotojas, geležinkelių komendantas, ūkio viršininkas ir intendantas.

Velionis paliko žmoną Liuciją Ulinaitę, kilusią iš Biržų aps. Noriūnų km. Vaškų vlšč., ir dukrą Rasą-Ireną Miklienę.

Plk. Šileika mirė Manhasset ligoninėje širdies ataka birželio mėn. 17 d. 7,30 val. ryto. Ligoninėje išbuvo tik vieną dieną. Palaidotas Westbury kapuose L. I. Su velioniu atsisveikino Ramovės skyriaus vardu plk. J. Šlepetys. Į kapus palydėjo ramovėnai A. Kirkyla, V. Alksninis, L. Virbickas ir gausus būrys artimųjų.

Pulkininkui

STASIUI ŠILEIKAI

mirus, Jo žmonai Liucijai, dukrai Rasai, žentui H. Miklui ir anūkams, didžio liūdesio valandoje gilią užuojautą reiškia

L. V. S. RAMOVĖ New Yorko Skyrius

J. psk. - šauliui

JUOZUI LIAUKEVIČIUI

mirus, jo giminėms, artimiesiems bei kovų draugams liūdesio valandoje nuoširdžią užuojautą reiškia

DETROITO ŠAULIŲ KUOPA

J. PSK. JUOZAS LIAUKEVIČIUS

Šaulys — j. psk. Juozas Liaukevičius gimė kovo 18 d., 1914 m. Seinų apskr., Lazdijų valsc., Dzyviliškių km. Vyresniajam broliui esant vietos Šaulių Būrio vadu, a.a. Juozas, vos tik baigęs pradžios mokyklą, tuojau įsijungė į šauliškąją darbą. Turėdamas gražų rankraštį, perrašinėja vaidintojams roles, padeda broliui tvarkyti būrio raštus ir tuo iš pat savo jaunų dienų tampa aktyvus šaulys — patriotas. Įsisteigus Detroite Šaulių kuopai, jis įstoja į šaulių eiles.

Karinę prievolę jis atliko 9 p. L. Kun. Vytenio pulke, kur baigęs mokomą kuopą, buvo pakeltas į j. psk. laipsnį. Atlikęs karinę prievolę, grįžo tėviškėn ir įgytas kariuomenėj žinias panaudojo vietos šaulių būry.

II Pasauliniam kare dalyvauja kovose prieš raudonąjį okupantą už išvežimą jo brolio Sibiran. Kovose tampa sunkiai sužeistas, vos netenka abiejų kojų.

Dar vis jausdamas skausmus ir norėdamas pasigydyti, balandžio 24 d., atsigula ligoninėn. Po operacijos, įvykus komplikacijoms, balandžio 29 d. ligoninėj mirė.

Gegužės 2 d. giminių, pažįstamų bei draugų lydimas, buvo palaidotas šv. Elžbietos kapinėse, Detroite.

St. Malinauskas

Kaina
2 Lt — ct

SKAITYTOJŲ SKELBIMAI

Vienos skilties skelbimas iš 5 eilučių ar mažiau: vienkartinis — 1 dol., penkis kartus — 3 dol., dešimtį kartų — 5 dol. 10 eilučių ar mažiau (bet daugiau kaip 5) dvigubai ir t. t.

1. Kas turi paskolinti ar parduoti Lietuvos karinius žemėlapius 100.000 ir 25.000 mastelio, rašykite KARIUI.

2. Jieškomas paskolinti ar pirkti Homero Iliados lietuviškas vertimas, išleistas Nepriklausomoj Lietuvoj. Rašykite KARIUI.

3. Lietuvoje leisto Pašto Pasaulio 1936 m. numeriai prašomi paskolinti per KARĮ.

Lietuviška vasarvietė

DRUSKONIE HALL

ANDES, N. Y., Delaware County, Route 28

Catskill kalnų viduryje, 2,300 pėdų augštyje ši erdvi, 50 akrų ploto, ir didelio gamtos grožio vieta, turi viską kas vasarotojui gali būti įdomu. Tyras kalnų oras — tikra sveikata. Čia yra ne tik kur poilsiauti, bet ir žuvauti, medžioti ir keliauti. Kambariai yra erdvūs, šeimoms ir pavieniams, kainos prieinamos, virtuvė gi, augšto lygio.

Savininkai: S. ir E. Kraunaičiai

Vasarvietė pasiekiama iš New Yorko:

Autobusu — Pinehill Kingston Line iš Port Authority Bus Terminal, 41st St. and 8 Ave. NYC (Tel. LO 4-8484)

Automobiliu — per Kingston, N. Y., — N. Y. State Thruway, ties Exit 19 važiuoti Route 28 į Andes, N. Y. (klausti Druskonie Hall, ankščiau Dowie Estate).

Užsakymus siųsti raštu arba telefonu:
Druskonie Hall, Andes, N. Y., Tel.: 2781

SKEVELDROS IR PAŠINAI

Žydų bendruomenė, kaip tokia, naudojasi oficialia padėtimi (Sovietų Rusijoje) ir jų rabinai gauna algas iš valstybės iždo. Rab. Philip R. Alzat, Jewish Examiner, 1946 m. rugsėjo 6 d., 4 psl.

Sovietų Rusijos pirmasis min. pirm. pavaduotojas Mikojanas nesenai praleido dvi su puse val. priešpiečiaudamas New Yorke su Herbertu Lehmanu (buv. senatorium) ir su Menšikovu, dabartiniu sovietų ambasadorium (ir ilgamečiu Lehmano draugu, buvusiu jo pavaduotoju UNROJE, kai Lehmanas dalino J. A. V. pinigus už geležinės uždangos. A. M.). Be jų kartu dalyvavo A. Irving ir Jacob Blaušteinas. Ištrauka iš Jewish Chronicle 1959 m. sausio 23 d.

Į Potsdamo konferenciją Stalinas pavėlavo — sakėsi sirgęs. Tai įvyko tą dieną, kai buvo sprogdinama Amerikos bandomoji atominė bomba N. Meksikoje. Stalinas delsė, norėdamas pažiūrėti, ar bomba veiks, prieš tai kaip tęsti derybas su savo sąjungininkais.

Trumanas vėliau rašė, kad kai jis Josifą painformavo apie atominę bombą, tas visai nenustebo. Trumanas pagalvojo, kad vargšas senas Joe jo nesuprato! Tačiau Stalinas nenustebo — nes jis jau viską žinojo apie bombą per savo šnipus!

Rusų delegacija Theerano konferencijoje 1943 m. lapkr. mėn. rodė didelį susirūpinimą Roosevelto saugumu. Rooseveltas buvo apgyvendintas Rusų pasiuntinybėje, kuri buvo aprūpinta slaptais pasiklausymo aparatais. Pirmą vakarą sovietų pasiuntinybėje prezidentą ištiko aštrus nevirškinimo priepuolis. O pirmosios konferencijos dienos buvo lemiamos. Jų metu buvo panaikintas Cairo konferencijos nutarimas ginkluoti Kinijos nacionalistus kovai prieš japonus ir buvo nutarta vietoj jų ginkluoti rusus.

1944 m. lemtingos Churchillio ir Stalino konferencijos metu Maskvoje, Churchilliui taip pat skaudėjo pilvą... A. M.

VOKIETIJA

Lietuviškų kuopų talkininkavimas

Jau visa eilė metu, kaip lietuviai, dirbantieji lietuviškuose daliniuose pas amerikiečius, padeda darbu ir pinigais Vasario 16 gimnazijai ar šiaip remia lietuviškus reikalus. Ypač jų parama krypo į gimnaziją. Daugiausia nuopelnų tektų priskaityti Švecingeno kuopai. Ji, arčiausiai gimnazijos gyvendama, be piniginės paramos, atliko labai daug gimnazijos remonto darbų. Vien tik 1958 m. šios kuopos vyrai ištinkavo ir nudažė rūmų koridorius, atskirus bendrabučio kambarius, valgyklą, salę ir baraką. Išdirbo vien šiems reikalams 10-12 vyrų ilgiau kaip du mėnesius. Kai kurie kuopos vyrai prie šių darbų atlikimo prisidėjo savo laisvalaikiu. Ne tik darbu, bet ir medžiagomis, k.a. dažais ir pan., patys apsirūpino. Jų pastangomis iš amerikiečių karo vadovybės Heidelberge buvo nemokamai šios medžiagos gautos, sutaupant dideles sumas pinigų. Šioje srityje ypač pasitarnavo kuopos vadas p. J. Valiūnas. Remonto darbus prižiūrėjo itn. K. Bendoraitis. Darbą ir medžiagą tektų įkainoti iki 12,000 DM.

ATSIŲSTA PAMINĖTI

A. Tyruolis, MARIJOS ŽEMĖ. Marijos eilių vainikas, 63 psl. Papuošta liaudies meno užsklandom. Salezietių leidinys R. N. 10, spausdino Salezietių sapustuvė, Castelnuovo Don Bosco — Italia, 1958.

AUKOJO KARIUI:

$4.00: Plechavičius P., Ill.

$2.00: Cieminis A.M., NY; Mieželis Vl. Ill.

$1.00: Baltutis Vikt. Australija; Ceilius J., NY.

KARYS dėkoja aukotojams!

JURGIS REKEŠIUS

LIETUVIS LAIKRODININKAS

65-39 A Grand Ave., Maspeth 78, N. Y.
Tel. TWining 4-7327

★

Gerai atliekami taisymo darbai ir parduodami nauji laikrodžiai

KARIO LEIDINIAI

gaunami pas KARIO platintojus:

H. Sienkievičiaus KRYŽIUOČIAI,
istorinis romanas
I tomas
$3.50
II tomas
$3.50
III tomas
$3.50

KARIO skaitytojai, užsisakydami tiesiai iš KARIO, visus tris tomus gauna tik už $8.00.

Laisvoji Lietuva

Prenumerata:

Metams	— —	$4.50
Pusei metų	— —	$2.50
Atsk. Nr.	—	10 centų

Adresas:
911 W. 32nd ST., CHICAGO 8, ILL.

Phone: PRospect 8-5374

BALYS RADIO & TELEVISION
SALES - SERVICE

Electrical Appliances - Gifts - Records
Cards - Films

2646 West 71st St., Chicago 29, Ill.

DIRVA ★★★ THE FIELD

Dukart savaitinis, leidžiamas Vilties D-jos. Išeina Clevelande pirmad. ir ketvirtadieniais. Redaktorius: Balys Galdžiūnas.

PRENUMERATA: metams $8.00. Atsk. Nr. kaina 10¢.

Adresas:
6907 Superior Ave., Cleveland 3, Ohio

DARBININKAS

VISŲ LIETUVIŲ LAIKRASTIS!

916 Willoughby Ave., Brooklyn 21, N. Y.

Išeina du kartu per savaitę

Kaina metams	**$6.00**
Brooklyne	**6.50**
Užsienyje	**6.50**

Prenumerata JAV ir užsienyje: Metams — $6.00, pusmečiui — $3.00, atsk. nr. — 60c. Skelbimai pagal susitarimą. Pinigus siųsti šiuo adresu:
L. BILERIS, c/o KARYS,
916 Willoughby Ave.,
Brooklyn 21, N. Y., U. S. A.

Keisdami adresą nedelsdami praneškite KARIUI, pažymėdami naująjį ir senąjį adresą.

•

Rankraščiai redakcijoje nesaugomi.

Įvairių autorių straipsniai skelbiami KARYJE nevisada reiškia redakcijos ar leidėjų nuomonę.
KARYS išleidžiamas kiekvieno mėnesio pradžioje. Jam skiriami straipsniai turi pasiekti redakciją dvi savaites prieš išleidimą.